

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Postavení Kyrgyzstánu v regionu postsovětská Střední Asie

Kauskhanov Zhomart

Plzeň 2019

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní vztahy – teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy – ruská studia

Bakalářská práce

Postavení Kyrgyzstánu v regionu postsovětská Střední Asie

Kauskhanov Zhomart

Vedoucí práce:

PhDr. David Šanc, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské Univerzity v Plzni

Plzeň 2019

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2019

.....

Poděkování:

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu mé bakalářské práce PhDr. Davidu Šancovi, Ph.D. za přínosné rady, vstřícný přístup, trpělivost a čas strávený při konzultacích.

Obsah

1. Úvod	6
2. Obecný přehled Střední Asii	9
2.1 Jádru problému ve Střední Asii	10
2.2 Nová velká hra	14
3 Cesta nezávislého Kyrgyzstánu	19
3.1 Kyrgyzstán a jeho působení v regionálních problémech.....	19
3.2 „Ostrov demokracie“ ve Střední Asii	24
4 Vztahy Kyrgyzstánu s ostatními středoasijskými státy	28
4.1 Integroční procesy ve Střední Asii.....	32
5 Geopolitika cizích mocností ve Střední Asii a její dopad na Kyrgyzstán	34
5.1 Ruská stopa ve Střední Asii	34
5.1.1 Rusko a Kyrgyzstán	36
5.2 ŠOS a zájmy Číny ve středoasijském regionu.....	38
5.2.1 Kyrgyzstán a Čína.....	40
5.3 Zásah USA do Střední Asie	42
5.3.1 Kyrgyzstán a USA	43
5.4 Další aktéři ve Střední Asii.....	44
6. Závěr	45
7. Literatura a prameny	48
8. Resumé	57

1. Úvod

Na konci 20. století skončila konfrontace mezi Západem a Východem. Z důvodu krize v národním hospodářství, sociální, veřejné i politické sféře Sovětského svazu přestala země existovat. Rozpad SSSR způsobil zánik stálého mocenského pólu, který figuroval v mezinárodním systému po dlouhou dobu. Po zhroucení bipolárního světa zmizela řada spojitostí mezi „vlastními“ a „cizími“, spojenci a protivníky (Nesvetov 2016: 92). Na mapě světa se objevilo 15 nových nezávislých států. Pět z nich ve Střední Asii - Kazachstán, Kyrgyzstán, Tádžikistán, Turkmenistán a Uzbekistán - odlišuje několik vlastností, které jim umožňují oddělit se jako samostatný region. Jsou spojeny úrovní a charakterem socioekonomického rozvoje, stejně tak i rolí na světové scéně. Populace těchto států je poměrně malá, většinu tvoří turkické národy (kromě Tádžiků). Jednou z významných vlastností zemí v tomto regionu je systém příbuzenství, klanových vztahů, který ovlivňuje společnost a sociálně-politický proces. V první fázi vývoje a formování států Střední Asie došlo k určité islamizaci politiky. Nastaly také významné změny v politikách států ve vztahu k náboženství (Solozobov – Shibutov 2016). Převládajícím odvětvím ekonomiky v zemích daného regionu je zemědělství. Ve světové ekonomice zauímají místo dodavatelů nerostných surovin - především ropy, zemního plynu, neželezných kovů. V průběhu 20. století, jako součást jednotného centralizovaného systému SSSR, byly středoasijské republiky téměř zcela nezapojeny při rozhodování. Jedním z důsledků oddělení byla hluboká hospodářská a sociální krize, která postihla všechny země Střední Asie. Rozpad SSSR je tak dostal do situace hledání nového modelu rozvoje a jejich místa v novém stále se rozvíjejícím systému mezinárodních vztahů. Dnes je svět rozdělen na sféry vlivu velkých mocností a boj mezi nimi nabírá nové obrátky. Tyto procesy ovlivňují nejen rozvinuté, ale i rozvojové země. V poslední době se zvyšuje role regionální spolupráce v procesu hledání moderních států hodných partnerů a trhů k prodeji svých výrobků (Omarov 2005: 22).

31. srpna 1991 Nejvyšší sovět Kyrgyzstánu vyhlásil nezávislost

republiky. Vedení Kyrgyzstánu již od prvních dnů nezávislosti nastavilo kurz pro mírumilovné politiky. V kombinaci se starodávnými tradicemi míru a sousedství položily demokratické reformy pevný základ pro rozvoj státu. Co se týče geografických charakteristik, Kyrgyzstán je horský stát – více než tři čtvrtiny jeho území jsou pokryty horami. Území Kyrgyzstánu se nachází v rámci dvou horských systémů. Severovýchodní část leží v Ťan-šanu, jihozápadní v Pamíru. Celé území republiky leží ve výšce více než 390 metrů nad mořem. Geografická fragmentace je charakteristická pro země rozkládající se v horských pásmech. Tyto geografické bariéry vedou k zaostalosti a bohužel ani Kyrgyzstán není výjimkou. V sovětských dobách se ekonomika a dopravní uzly Kyrgyzstánu vyvinuly bez ohledu na to, zda by se v budoucnosti mohl stát nezávislým státem. Mezi hlavním městem a středisky regionů nejsou žádné moderní dálnice a železniční síť je také nerozvinutá. Vnitřní izolace je jednou z příčin chudoby a nezaměstnanosti. Kyrgyzstán hraničí s nejrozvinutějšími oblastmi Kazachstánu a zaostalými územími Uzbekistánu, Tádžikistánu a Číny. Střední Asie jako celek sousedí s nejvíce zaostalými částmi Ruska, Číny a Íránu, což má vliv na tempo růstu zemí tohoto regionu (Dugin 2004: 83). Navzdory tomu je regionální geopolitické postavení Kyrgyzstánu cílem zájmů velkých aktérů v geopolitice. V dnešní době mají mocnosti vliv na politické, vojensko-strategické a ekonomické oblasti ve Střední Asii. Zainteresované mocnosti se snaží posílit svůj vliv a snížit dopad svých geopolitických soupeřů. Největší zájem o Kyrgyzstán projevují Ruská Federace (Rusko), Čínská lidová republika (Čína nebo ČLR) a Spojené státy americké (USA). Ke státům v blízkém zahraničí, které přímo ovlivňují život v Kyrgyzstánu, patří Uzbekistán a Kazachstán (Kazancev 2008: 8).

Výzkumný časový úsek bakalářské práce začíná od vyhlášení nezávislosti Kyrgyzstánu v roce 1991, protože je to zásadní událost v dějinách kyrgyzského národa. Poprvé za velmi dlouhý časový úsek Kyrgyzové vytvořili vlastní stát a od té doby mohli provádět svou nezávislou politiku a zastupovat se samostatně na mezinárodní scéně. Výzkumný čas bakalářské práce končí v

březnu roku 2019.

Cílem bakalářské práce je zjistit, jaké je postavení Kyrgyzstánu v regionu Střední Asie, jaké má geopolitické priority v regionu a jak mu jeho vnitropolitický vývoj ovlivňuje zahraniční politiku. Pro dosažení tohoto cíle je potřeba vyřešit následující úkoly: zkoumat politickou geografii Kyrgyzstánu a provést analýzu zahraniční politiky země. Z cíle bakalářské práce vyplývají následující otázky: jaké má vztahy se sousedními státy a jakým obtížím čelí Kyrgyzstán při prosazování vlastních priorit?

V první části bakalářské práce popíšeme Střední Asii jako region a proč je tento region předmětem zájmů velkých zemí. Rozebereme takzvanou „novou velkou hru“, kde Rusko, Čína, USA a několik dalších zemí mají významný dopad na zemi a nadále se snaží prohloubit svou přítomnost. Ve druhé části popíšeme období po 1991 v Kyrgyzstánu a zobrazíme podstatu postkomunistického režimu, protože rozpad Sovětského svazu přinesl pro středoasijské republiky velké změny. Znamenalo to nečekaný rozklad státního systému a nástup nových ideologií, které změnily identitu národa. Soustředíme se také na důsledky etnického konfliktu na jihu státu mezi Kyrgyzy a Uzbeky (Zhirokhov 2012: 29). V třetí a čtvrté části budeme zkoumat, ke kterým organizacím z hlediska geopolitiky Kyrgyzstán patří a odpovíme na otázku, proč je pro něho členství v těchto organizacích tak důležité. Dál zvážíme, jak to Kyrgyzstán ovlivnilo. Na základě poznatků získaných v rámci analýzy budeme na závěr charakterizovat mocenské postavení Kyrgyzstánu v regionu a ve vztazích mezi světovými mocnostmi.

2. Obecný přehled Střední Asii

Při studiu eurasijské geopolitiky není možné obejít otázku středoasijského regionu. Jedinečné geopolitické postavení z něj činí rozhodující strukturální prvek mezinárodní politiky. Zároveň se region vyznačuje nestabilitou a nejistotou postavení na mezinárodní scéně. Situaci také komplikují zahraniční politiky světových mocností: pokus Ruska obnovit globální vliv ztracený po rozpadu Sovětského svazu, rostoucí hospodářská a politická moc Číny a realizace geopolitických plánů USA ve Střední Asii. To vše činí Střední Asii zajímavým předmětem politologického výzkumu (Chagry 2013).

Historicky byla Střední Asie obývána nomádkými národy. Společné pro všechny národy Střední Asie je odmítnutí čínské kultury. Turkické národy měly svůj vlastní ideologický systém, který výrazně kontrastoval s čínštinou. Siungnuové, Turkické národy a Mongolové se lišili mezi sebou, všichni se ocitli ve své době v pozici bariéry, která držela nápor Číny na hranici stepi. V dávné minulosti, díky hedvábné stezce, prožíval region hospodářský a kulturní vzestup, ale invaze Mongolů a vzájemné války vedly k úpadku regionu (Sergeev 1981: 281). Postupem času Ruské impérium dál a dál postupovalo na Blízký Východ a do Střední Asie. Na začátku 19. století se začaly střetávat ruské a britské zájmy v regionu. Touha rozšíření na jih motivovala Ruskou říši civilizovat kočovné národy a otevřít nový trh s komoditami, zejména bavlnou. Velká Británie se obávala zvýšení ruské přítomnosti na světové scéně v souvislosti s možným přístupem k Indickému oceánu přes Afghánistán a Persii. Konfrontace o geopolitický vliv ve Střední Asii mezi Petrohradem a Londýnem skončila podepsáním anglo-ruské dohody v roce 1907. Rusko uznalo Afghánistán za zónu britského vlivu. Pokud jde o Tibet, obě říše se dohodly na zachování jeho nezávislosti a neutrality. Persie byla rozdělena do tří oblastí vlivu: severní-ruská, jižní-britská a střední-neutrální. Tato smlouva ukončila takzvanou „velkou hru“ a dokončila vytvoření Trojdohody (Tageev 1998: 351).

Střední Asie je region, který se nachází v centru euroasijského kontinentu.

Občas se výrazy „Centrální Asie“ a „Střední Asie“ nerozlišují. Region má také historické jméno Turkestán nebo západní Turkestán. Hranice Střední Asie jsou diskutabilní. Nejčastěji se do tohoto regionu řadí pět bývalých sovětských republik: Kazachstán, Kyrgyzstán, Tádžikistán, Turkmenistán a Uzbekistán. Kazachstán je někdy od tohoto seznamu oddělován, to je způsobeno jeho značnou velikostí, ekonomickým rozvojem a také můžeme zohlednit důvod, že nebyl součástí středoasijské ekonomické oblasti SSSR. Někteří vědci naopak rozšiřují pojem Střední Asie a zahrnují do něj i Mongolsko, Afghánistán, Írán a Pákistán. Přesto budeme v této práci vycházet z toho, že Střední Asie tvoří pět republik obklopených Ruskem, Čínou, Afghánistánem, Íránem a Kaspickým mořem (Kunaev 1994: 306–311).

Nakonec se rýsuje výrazný geopolitický region, který se vyznačuje:

1. rozvíjející se ekonomikou, zásobou energetických zdrojů, potenciálem k rozvoji těžby a zpracovatelského průmyslu, textilního průmyslu, ale se zastaralou dopravní komunikací;
2. odchodem vzdělané ruské menšiny byla negativně ovlivněna ekonomická a sociální struktura států v regionu;
3. kvůli své vnitrozemské poloze má Střední Asie omezený přístup k celosvětovým obchodním námořním trasám, což je jeden z faktorů, který ovlivňuje ekonomiku regionu;
4. státy regionu – prezidentské republiky, sdílejí podobné problémy s přechodem moci a tendence k autokracii, silný vliv na politiku mají tradiční klanové vztahy (Kazancev 2008: 32).

2.1 Jádru problému ve Střední Asii

Na začátku existence Sovětského svazu byly hranice spojeneckých svazových států náhodně vytyčeny sovětskými kartografy ve 20. a 30. letech, kdy byly oficiálně vytvořeny sovětské republiky. Hranice těchto zemí byly vytvořeny

v souladu s etnickým principem, ale také odrážely zájem Kremlu na udržení vnitřních neshod a tedy větší podřízenosti jižní oblasti Ruské říši. Moskva odmítla návrhy nacionalistů ze Střední Asie sjednotit národy tohoto regionu, které ještě neměly své individuální nacionalistické tendence sjednotit v jednotný politický celek, např. „Turkeistán“. Místo toho bylo vytvořeno pět svazových „republik“, z nichž každá měla nový odlišný název a určité hranice. Kreml pravděpodobně uvažoval stejně při zamítnutí plánů na vytvoření jednotné kavkazské federace. Není tedy náhoda, že po pádu Sovětského Svazu nebyl ani jeden ze tří států Kavkazu a žádný z pěti států Střední Asie plně připraven k přijetí nového nezávislého společenského postavení, ani k rozvoji potřebnému k blízké regionální spolupráci (Kosolapova 2015).

Ve Střední Asii sehrály významnou roli domácí faktory při vytváření nestability. Z hlediska kultury a lingvistiky jsou čtyři z pěti nových nezávislých států Střední Asie součástí turkického světa. Výjimkou je Tádžikistán, kde z lingvistického a kulturního hlediska dominují Peršané. Ve všech pěti zemích dominuje islámské náboženství. Po dlouhou dobu bylo mnoho z nich pod přechodným vlivem Persie, Turecka a Ruské říše. Tento zážitek v nich neposílil ducha společných regionálních zájmů. Kvůli různému etnickému zastoupení jsou zranitelnější vůči vnitřním i vnějším konfliktům, což je činí atraktivnějšími pro intervenci ze strany silnějších sousedů (Fergana Agency 2019). Z pěti nových nezávislých států Střední Asie nyní hrají nejdůležitější roli Kazachstán a Uzbekistán.

Vzhledem k zeměpisnému rozsahu a poloze, Kazachstán chrání ostatní země regionu před přímým tlakem ze strany Ruska, protože jako jako jediný z pěti států hraničí s Ruskem. Co se týče obyvatelstva Kazachstánu, zhruba 25 % z 18 milionů obyvatel představují Rusové a počet ruského obyvatelstva v zemi se neustále snižuje. Dalších 10 % obyvatel je složeno z ostatních menšin (Uzbekové, Němci, Ukrajinci, Ujgurové a další). Kvůli tomu bylo pro kazašské vedení mnohem těžší se opírat o nacionalismus. S postupným odlivem menšin se podíl Kazachů zvyšuje, a proto se vedení stále více přiklání k nacionalismu.

Kazaši dnes představují asi 65 % celkové populace země. Rusové žijící v novém státě patřili k bývalé vládnoucí sociální třídě, byli tak lépe vzdělaní a měli lepší postavení ve společnosti. Dnes mají Rusové v Kazachstánu negativní postoj k rostoucímu kazašskému nacionalismu. V severo-západní a severo-východních regionech Kazachstánu mají velký podíl etničtí Rusové a kazachstánské vedení na ně pohlíží s obavami. Několik set tisíc Kazachů naopak bydlí na ruské straně státní hranice (Camonitor 2016b).

Uzbekistán je hlavním kandidátem na roli regionálního hegemonu ve Střední Asii. Přestože má Uzbekistán menší území než Kazachstán a není tak bohatý na přírodní zdroje, má mnohem více obyvatel – v současnosti 30 milionů. Vzhledem k vyšší míře porodnosti Uzbeků a postupnému odchodu Rusů ze země se snižuje dominantní postavení Rusů. Dnes Uzbekové tvoří kolem 75 % obyvatel země a zbyla zde jen nepatrná ruská menšina (především v Taškentu). Politická elita země záměrně spojuje nový stát s dědictvím obrovské říše Tamerlána a hlavním městem, kterým byl Samarkand. Samarkand byl ve středověku významným centrem studia náboženství, astronomie a umění. Tato okolnost posiluje v moderním Uzbekistánu hluboký význam své historické kontinuity a náboženského poslání ve srovnání se svými sousedy. Někteří představitelé uzbecké inteligence věří, že má Uzbekistán zaujímat dominantní roli ve Střední Asii. Více než kterýkoli jiný stát Střední Asie odmítá Uzbekistán vlivy cizích mocností v regionu. Taškent se snaží o vytvoření moderního státu a odmítá se vracet do koloniálních dob. Kvůli tomu v Uzbekistánu roste míra etnického moderního nacionalismu a stává se tak předmětem určitých obav u jeho sousedů (Stanradar 2018). Uzbečtí představitelé zvyšují tempo v budování myšlenky silného státu a širší regionální dominance. Tato obava brání v rozvoji regionální spolupráce mezi novými suverénními státy a zachovává zranitelnost regionu. Nicméně, podobně jako v okolních zemích, vnitřní rozvoj je v Uzbekistánu také částečně ovlivňován napjatými etnickými vztahy. Část jižního Uzbekistánu, zejména kolem významných historických a kulturních center Samarkandu a Buchary, je hustě osídlena Tádžiky od dob vymezení hranic

Moskvou. Vzájemné vztahy se ještě více komplikují v důsledku přítomnosti Uzbeků v západním Tádžikistánu. Stejnou komplikací je také vysoká přítomnost Uzbeků a Tádžiků v ekonomicky důležitém Ferganském údolí v Kyrgyzstánu. Zde se v posledních letech odehrály krvavé střety z etnických důvodů (Akimbekov 2012).

Turkmenistán je relativně etnicky homogenní. Přibližně 75 % obyvatel jsou Turkmenové, Uzbekové a Rusové tvoří 10% z celkové populace. Geograficky je Turkmenistán v relativně velké vzdálenosti od Ruska. Uzbekistán a Írán hrají pro tuto zemi mnohem důležitější geopolitickou roli (Repin 2012).

Populace Kyrgyzstánu je 5,8 milionů obyvatel a vyznačuje o něco větší etnickou rozmanitostí. Sami Kyrgyzové tvoří kolem 70 % všech obyvatel země, Uzbekové kolem 13 % a počet Rusů se v poslední době snížil z 20 na 15 %. Kyrgyzstán je bohatá země na přírodní zdroje a má krásnou přírodu, která umožňuje nazývat zemi „Švýcarskem Střední Asie“. V důsledku svého geopolitického postavení je uvězněna mezi Čínou a Kazachstánem a je velmi závislá na ekonomickém úspěchu Kazachstánu při zachování své nezávislosti (Kolbajev 2017).

Tádžikistán je také poměrně etnicky homogenní. Na severu Tádžikistánu žije velká diaspora Uzbeků, ke kterým Tádžikové přistupují s určitým nepřátelstvím. Podobně jako v jiných zemích regionu je dominantní třída tvořena pouze Tádžiky. V důsledku toho vyvolala nezávislost v zemi napětí a vypukla tak občanská válka. Ta mj. sloužila jako vhodná výmluva pro Rusko k zachování přítomnosti své armády v zemi. Etnická situace je ještě komplikovanější kvůli početné přítomnosti Tádžiků v zahraničních oblastech, zejména v severovýchodním Afghánistánu. V Afghánistánu žije dokonce více etnických Tádžiků než v Tádžikistánu, což je další faktor, který přispívá k oslabení regionální stability (Sejidov 2017).

Každý z bývalých sovětských států Střední Asie je obýván převážně

muslimy. Téměř celá jejich politická elita je z dob sovětské éry a nevyznává náboženské názory, a proto jsou všechny státy oficiálně sekulárními. To má za důsledek, že obyvatelstvo se přesouvá od původně klanového a kmenového k širšímu modernímu národnímu sebeuvědomění. Přesto dnes dochází k znovuzrození islámu, tedy k jeho šíření, které zvenčí prosazují cizí muslimské země. Islám se také stává hlavní ideologií používanou proti současným snahám Ruska rozšiřovat svůj vliv v regionu. Přívrženci islámu jsou odhodláni postavit se proti jakékoliv re-integraci pod ruskou kontrolou (Omarov 2005: 214–217).

2.2 Nová velká hra

Po rozpadu SSSR se kolem Střední Asie začala odvíjet druhá „velká hra“, ale již s jiným složením hráčů a v radikálně změněném systému mezinárodních vztahů (Brzezinski 1997: 150–163). Po získání nezávislosti dostaly středoasijské republiky možnost zvolit si vlastní cestu rozvoje a staly se samostatnými aktéry mezinárodních vztahů. Začaly hrát na mezinárodní scéně novou roli, která je definována jejich zeměpisnou polohou, ekonomickým i demografickým potenciálem a začaly se začleňovat do regionálních a globálních mezinárodních organizací (Mikhalev 2012: 120–123). Nerostné zdroje Střední Asie vždy hrály velký význam pro Rusko a nyní přitahují pozornost i jiných států světa. Země jako Turecko, Irán, Čína, Indie, USA, Japonsko a státy Evropy mají zájem o investice v této oblasti. Při první „velké hře“, na konci 19. a počátku 20. stol., posilovaly Británie a Rusko svůj vliv pomocí vojenské přítomnosti v regionu. V 21. stol. se souboj vede mezi investory z celého světa o přístup k přírodním zdrojům, výběr tras ropovodů a plynovodů, trhy a o ovlivňování zahraniční obchodní orientace nových nezávislých středoasijských států (Rashid 2003: 195).

Po roce 1991 Rusko částečně ztratilo svůj vliv na státy Střední Asie a nemohlo tak zabránit zvýšení aktivity USA v ekonomických a politických oblastech regionu. Od roku 1993 začal Washington přispívat k zahájení projektu TRACECA. Tento program je určen pro mezinárodní spolupráci mezi Evropskou unií a zeměmi dopravního koridoru „Evropa - Kavkaz - Asie“. V blízké

budoucnosti by po tomto koridoru mohla vést velká část čínsko-evropského dopravního toku. Moskva v tomto projektu vidí snahu obejít Rusko (Camonitor 2016a). Po atentátu 11. září zvyšují USA svou přítomnost v regionu prostřednictvím vytvoření vojenských základen. 7. října 2001 podepsaly USA a Uzbekistán dohodu o využívání vojenské základny Karshi-Khanabad. 1. prosince 2001 následovala dohoda mezi NATO a Kyrgyzstánem o založení vojensko-letecké základny „Manas“. Ve své středoasijské politice USA kladou důraz především na všestranném rozvoji energetických zdrojů, které by se měly stát faktorem stability v globální ekonomice a zároveň poskytují celou řadu surovin, trhů a tranzitních cest dodání energie (Kangeldi 2018).

Čína plní dlouhodobý program hospodářského růstu a modernizaci země do poloviny 21. stol. a důsledně drží kurz na rozvoj dobrých sousedských vztahů se všemi státy, se kterými sousedí, včetně těch středoasijských. Ekonomické zapojení Číny do Střední Asie se každým rokem stává stále více systémové a komplexní. Čína svou hospodářskou politiku prosazuje ve třech hlavních oblastech, jedním z nich je zahraniční obchod. Zahraniční obchod je jednou z nejvíce intenzivně se rozvíjejících oblastí vzájemné spolupráce. Jako příležitost ovlivnit hospodářskou politiku středoasijských zemí vidí Čína ještě jeden směr, a to investiční činnost. Přímé investice Číny do ekonomik středoasijských zemí jsou velmi významné. Čína rychle zvyšuje svou investiční přítomnost ve Střední Asii, především se to týká ropného, plynárenského a těžebního průmyslu. Další prioritou pro Čínu je energetická bezpečnost a je důvod, proč státy bohaté na energetické zdroje jako jsou Kazachstán a Turkmenistán, jsou tak důležité pro Peking (Kazancev 2008: 223–225). Čína investuje velké částky do energetického sektoru, který zahrnuje nerosty, ropu, zemní plyn, vyhledávání ropných ložisek, elektrické rozvody, silnice, cesty a tak dále. Pro Peking, který se snaží diverzifikovat své zdroje, má Střední Asie rostoucí význam jako jedna z oblastí zásob surovin. Obavy Číny představují hrozby náboženského extremismu a terorismu ve Střední Asii. V této otázce je obzvláště znepokojující Afghánistán. Teroristické skupiny a drogové kartely v Afghánistánu zůstávají vážnou hrozbou

pro region Střední Asie, stejně jako pro bezpečné fungování ekonomické trasy Hedvábné stezky. I přes přítomnost vojenských sil NATO je Afghánistán stále jedním z hlavních útočišť pro mezinárodní teroristy. Tálibán na severu Afghánistánu stále vyvolává vážné obavy. Ve Ferganském údolí existují dvě náboženské skupiny: Islámské hnutí Uzbekistánu (IHU) a Hizb-ut-Tahrir. Hizb-ut-Tahrir se snaží vytvořit chalífát, který by se měl táhnout od Mongolska až k pobřeží Kaspického moře. Tento plán chce zahrnout Ujgurskou autonomní oblast Sin-ťiang, která se nachází v severozápadní části Číny, do chalífátu. Dost často se objevují zprávy o tom, že ujurští separatisté mají vojenské cvičení v Afghánistánu, který má společnou hranici s Čínou. Teroristická hnutí obecně se mohou stát hlavní příčinou nestability v středoasijském regionu (Rashid 2003: 324–325).

Rusko považuje Střední Asii za zónu svých zájmů. Moskva se snaží udržet vysokou úroveň vlivu v zemích regionu a aktivně využívá ekonomické vazby, které existují ještě ze sovětských dob (Společenství nezávislých států, Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti, Euroasijské hospodářské společenství a celní unie). Pro Rusko je důležitá vojenská přítomnost v regionu, posílení ekonomického vlivu, osvojení nových přírodních zdrojů, kontrola nad přepravou ropy a zemního plynu a také vytvoření společného informačního prostoru, založeného na ruském informačním softwaru. Změna moci v středoasijských státech po vzoru barevných revolucí, které se konaly v Gruzii, Kyrgyzstánu a na Ukrajině, je pro Rusko nepřijatelná. Takové scénáře ohrožují politickou stabilitu a přímo souvisí s možným nástupem radikálních islamistů k moci (Kazancev 2008: 133–135). Pozice Ruska se tak liší od přístupu Spojených států, které staví demokracii do pozice globálního politického řádu a považují svou roli v jeho podpoře důležitým faktorem v dlouhodobém horizontu k posílení stability v regionu, s čímž se neztotožňují tamější vládnoucí elity. Rusku se podařilo udržet si v očích středoasijských sousedů vzhled spolehlivého a předvídatelného partnera, který není zapojen do revolučních povstání v regionu. Moskva se nesnaží někoho příliš napomínat či poučovat a na rozdíl od Organizace pro

bezpečnost a spolupráci v Evropě a zástupců ministerstva zahraničí USA sleduje politiku dvojího metru. Rusko je velmi odlišné od USA a Evropské unie v tom smyslu, že v regionu odmítá poskytnout pomoc pouze v obtížných politických podmínkách a nespolupracuje s politickými odpůrci vládnoucích režimů. Pro Rusko jako multikulturní a sekulární zemi má velký význam zachování dlouhodobých historických tradic v regionu, ve které zde bylo za carské a sovětské éry. V současné době je prvořadým strategickým cílem pro Kreml boj s náboženským extremismem, který podporují nestátní náboženské a politické kruhy v Afghánistánu, Pákistánu, Saúdské Arábii a v řadě dalších blízkovýchodních zemí. Představitelé středoasijských republik mají sklon více souhlasit s pohledem Ruska na jejich liberalizaci, než s vyhlídkou, kterou jim nabízejí západní politici. Regionální lídři si uvědomují, že jednotky a vojenské základny USA jim nepomůžou v dlouhodobém horizontu eliminovat hrozby přicházející od nestabilního Afghánistánu a jiných separatistických hnutí (Osuli 2014).

V poslední době Turecko aktivně prosazuje myšlenku vytvoření turkického světa pod záštitou Ankarý a bývalé sovětské svazové republik turkických etnik jsou důležitou součástí této představy. V roce 2009 vznikla Turkická Rada, v současné době jsou jejími členy: Turecko, Uzbekistán, Kazachstán, Ázerbájdžán a Kyrgyzstán. Ankarý se integruje do ekonomiky regionu prostřednictvím obchodních projektů a různých investic. Zvláštní místo zaujímá posilování kulturního vlivu prostřednictvím realizace různých kulturních a vzdělávacích programů (Muradyan 2016).

V roce 2005 se v Íránu dostali k moci neokonzervativci a zřídili program strategického rozvoje země pro příštích 20 let. Jedním z nejdůležitějších bodů bylo schválení íránských zájmů v středoasijském regionu. Rozvoj zájmů v regionu potřeboval Írán k překonání mezinárodní izolace. Například Írán se podílel na řešení tádžické vnitropolitické krize a aktivně spolupracoval se sjednocenou tádžickou opozicí. V důsledku toho byli v roce 1997 zástupci Íránu přítomni při podpisu „Společné dohody o nastolení míru a národního konsenzu“.

Írán je připraven v případě navázání obchodních vazeb poskytnout střeadoasijským státům cestu do Perského zálivu za účelem přepravy energetických zdrojů. Průchod potrubí ze Střední Asie přes Írán je prioritou pro Teherán, protože mu pomůže stát se regionálním vůdcem celého Blízkého východu (Iran.ru 2015).

Rozdíl mezi první a druhou „velkou hrou“ je, že nové nezávislé státy Střední Asie jsou nyní samy aktivními účastníky. V minulosti národy tohoto regionu byly ve větší míře objekty než subjekty historického procesu. Od té doby co se střeadoasijské republiky staly suverénní, není jejich hlas již přidušen a je poměrně zřetelně slyšet na půdě světového společenství, v OSN a i v jiných mezinárodních a regionálních organizacích. Diplomacie „pětky“ států Střední Asie i přes své mládí bez problémů komunikuje s dlouhodobou tradiční ruskou, čínskou a americkou diplomacií i diplomaciemi jiných států aktivně působících v regionu (Mikhalev 2012: 117–119). I přes jedinečnost mezinárodních směrů, specifickou geografickou polohu, ekonomické a vojenské kapacity a jiné faktory, si státy Střední Asie uvědomují, že je potřeba působit na širší mezinárodní scéně. K tomu je motivují objektivní zájmy vzniklé společným historickým osudem, duchovně-kulturní blízkostí jednotlivých národů a potřebou prohlubovat procesy integrace v ekonomických i jiných oblastech. Novým fenoménem v současném rozvoji regionu je snaha vytvořit jednotný hospodářský prostor, koordinovat politickou a obrannou činnost mezi Kazachstánem, Kyrgyzstánem a Uzbekistánem. Potřeba záchrany Aralského moře a řešení společných problémů regionálního rozvoje spojují všech pět států Střední Asie, o čemž svědčí pravidelně probíhající summity jejich prezidentů. Ve Střední Asii se postupně tvoří regionální sdružení, které se stane důležitou součástí systému mezinárodních vztahů (Musabajeva 2018).

3 Cesta nezávislého Kyrgyzstánu

Pro pochopení vývoje nezávislého Kyrgyzstánu je potřeba určit, čím je tento stát charakteristický. Kyrgyzstán je známý nejen pro prostorné území bohaté na přírodní zdroje, krásné hory, ale také pro svou dávnou historii. Přestože většina obyvatelstva je muslimská, republika je sekulárním státem. Historicky žije na kyrgyzském území mnoho národů. Ve srovnání s jinými středoasijskými zeměmi prokázal Kyrgyzstán od počátku nezávislosti otevřenost demokratickým transformacím (Primbetov 2000: 88). Přesto v zemi existuje řada nevyřešených problémů: slabá ekonomika, vysoká korupce, kriminalita a etnické konflikty, které mají silný vliv na všechny oblasti společenského života. Navzdory všem těmto problémům se v poslední době objevují pozitivní změny, které vzbuzují naději na světlou budoucnost (Aman 2014).

3.1 Kyrgyzstán a jeho působení v regionálních problémech

Z hlediska existence Kyrgyzstánu v regionu je zásadní popsat jeho figurování v regionálních záležitostech. Po rozpadu SSSR byla pro středoasijské republiky charakteristická velká migrace obyvatelstva, především ruské populace. Hlavními příčinami migrace byly zhoršení ekonomické situace a růst nacionalistických tendencí, které vedly k masovým nepokojům. Pokles počtu Rusů ve středoasijských republikách měl výrazně negativní dopad na ekonomické a sociální postavení postsovětských států. Zaprvé to byli právě Rusové a rusky mluvící obyvatelé, kdo tvořil hlavní páteř kvalifikovaných odborníků – vědců, inženýrů a techniků, lékařů i dalších pracovníků vysoké kvalifikace. Zástupci ostatních národností byli zaměstnáni především jako nízko kvalifikovaná pracovní síla nebo v zemědělství (Shustov 2016a). Na území Střední Asie dnes žije kolem 5 milionů Rusů, jejichž počet po rozpadu SSSR poklesl již na polovinu. Více než 3/4 ruské populace jsou soustředěny v Kazachstánu. Míra ruského demografického poklesu byla v Kazachstánu nejmenší z regionu. V současnosti opouštějí Tádžikistán a Turkmenistán oblast kulturně-civilizačního vlivu Ruska a Uzbekistán s Kyrgyzstánem se vydávají stejným směrem. Mezitím pokles počtu Rusů, používání ruského jazyka a ruské

kultury má a nadále bude mít dalekosáhlé politické důsledky. Není náhodou, že členy Eurasijského ekonomického svazu se staly Kazachstán a Kyrgyzstán, kde je ruský vliv poměrně vysoký (a kde je status ruského jazyka schválen jako oficiální) (News–Front 2018).

Na konci 19. století, po vstupu území dnešního Kyrgyzstánu do Ruské říše, byl silný příliv ruských přistěhovalců. V carském období scházeli rolníci a kozáci a v letech sovětské nadvlády scházeli odborníci: učitelé, lékaři, inženýři atd. Do 70. let byl podíl ruské populace v republice 30 %. Kolaps SSSR způsobil první vlnu emigrace ruské populace z Kyrgyzstánu, stejně jako v ostatních republikách. Za hlavní příčinu hromadného odchodu Rusů z Kyrgyzstánu v 90. letech je považována ekonomika – zhroucení průmyslu, růst nezaměstnanosti a pokles životní úrovně. Také zde byl přítomen etnický problém, neboť zde docházelo ke kyrgyzaci ve vedoucích pozicích na trhu práce. Od roku 1994 ve vedení ve velkých podnicích žádní Rusové nezůstali. Zavedení zkoušek ze znalostí kyrgyzského jazyka pro státní úředníky ztíženě znesnadnil přístup k orgánům pro etnické menšiny (Grishin 2010). Hromadná emigrace závisela na základním instinktu sebepozorování a úsilí o stabilní život a práci. Rusové se v Kyrgyzstánu děsí odtržení od bývalého centra. Každý nárůst nestability v této zemi byl doprovázen výtržnostmi ve čtvrtích s ruskou populací. Tak tomu bylo i během barevných revolucí v letech 2004 a 2010. Jedním z důvodů bylo, že jsou to Rusové, kteří jsou poměrně finančně zajištěni na pozadí chudoby většiny obyvatel. Rusové jsou přesvědčeni, že v současné době nikdo a nic nejsou schopni jim zajistit bezpečnost a stabilitu. Z toho důvodu pokračoval odchod pracovníků, kteří byli tradičně zaměstnáni v průmyslu, sektoru služeb a dalších činnostech, které vyžadují vysokou kvalifikaci. Jejich odjezd uvolnil tisíce bytů, což zase vyvolalo vnitřní migraci obyvatelstva především do hlavního města, kam se stěhovali hlavně lidé z venkova. Obecně migrační proces zhoršil celkovou úroveň a strukturu lidského potenciálu republiky, jeho obnovení je běh na dlouhou trať a jsou pro to nezbytné obrovské finanční náklady (Faizulin 2018). Bezmocnost státu při regulaci tohoto procesu vedla k nerovnováze v

ekonomicko-kulturním rozvoji různých regionů země.

Většina středoasijských republik má územní spory se sousedy, z nichž mnohé ještě nejsou vyřešeny. Etnická nejednotnost a nedostatek obecných uznávaných hranic je umocněna nedostatkem půdy a vodních zdrojů, což pravidelně zapříčiňuje vznik konfliktů a výrazně sociálně-ekonomické problémy (Bisenbajev 2011: 23–22). Velké množství územních sporů se vyskytuje mezi Uzbekistánem, Kyrgyzstánem a Tádžikistánem. Tyto země, kromě společných hranic a zemědělského přelidnění, spojuje příslušnost k Ferganské kotlině, kde se nachází Ošská oblast Kyrgyzstánu, Sogdijská oblast Tádžikistánu a Ferganská, Namanganská a Andižanské oblasti Uzbekistánu. Ferganská kotlina je hustě osídlená, úrodná a etnicky roztržštěná oblast (Rotar 2018: 206–211). Nesoulad etnických a státních hranic mají svůj počátek v národně-státní rozdělení hranic v 1924-1925 letech. To vedlo k tomu, že ve všech republikách Střední Asie žijí velké komunity jiných etnik regionu. Přítomnost velkých etnických komunit žijících na hranici se svým "rodným" státem je silným konfliktním faktorem. V Kyrgyzstánu jsou dvě velké uzbecké enklávy, Soh a Shahimardan, a v Uzbekistánu se nachází kyrgyzská enkláva vesnice Barak. Kvůli odříznutí od „rodného“ území republiky mají obyvatelé těchto obcí problémy s překračováním státní hranice, fungováním hospodářství, sociální sféry a systémů podpory života (Bisenbajev 2011: 23–30).

V roce 1990 na jihu Kyrgyzstánu vypukl velký národní konflikt mezi Kyrgyzy a Uzbeky – Ošské události od roku 1990. Hlavním důvodem byl růst národního vědomí obou národů, stejně jako nedostatek pozemků pro bydlení. Od 4. do 8. června 1990 v kyrgyzské SSR a uzbecké SSR docházelo k masivním bojům mezi Kyrgyzy a Uzbeky. Díky úsilí armády, policie, politických a náboženských osobností se konflikt podařilo ututlat (Zhirokhov 2012: 153–161). Napjatý vztah mezi Uzbekistánem a Kyrgyzstánem zůstal až do roku 2016. Po smrti Islama Abduganijevič Karimovova (prvního prezidenta Uzbekistánu) přichází k moci Šavkat Miromonovič Mirzijasjev. Nový prezident mění zahraniční politiku země. Nejvyšší prioritou zahraniční politiky je integrace ve střední Asii.

V roce 2017 prezident Uzbekistánu poprvé za 26 let navštívil Kyrgyzstán. Díky oficiální návštěvě Shavkat Mirziyaeva byla podepsána smlouva o státní hranici. Poté se vztahy mezi zeměmi stabilizovaly a etnické konflikty na jihu Kyrgyzstánu se uklidnily (Podrobno 2017).

Jednou z výzev pro Střední Asii, včetně Kyrgyzstánu, jsou projevy náboženského extremismu a obchodu s drogami. Z Afghánistánu pašeráci každoročně vyváží desítky tun drog. Pašují drogy přes území Tádžikistánu, Kyrgyzstánu, Uzbekistánu a Kazachstánu. Heroin a opium jsou dodávány do Ruska a zemí Evropské unie. Tato cesta je nazývána „severní cestou“ afghánského obchodu s drogami. Výdělečné kriminální podnikání se již dlouho zabývalo organizovanými zločineckými skupinami (OZS). V Kyrgyzstánu mají OZS silné vazby nejen v silových, ale i státních strukturách (Azattyk 2018).

Kyrgyzstán se stal prvním státem ve Střední Asii, kde se nachází Úřad OSN pro drogy a kriminalitu (UNODC), který zde zavedl tzv. „Country program“ v boji proti obchodu s drogami. Později se k programu připojil Tádžikistán, Uzbekistán, Kazachstán a Turkmenistán. UNODC přiděluje 70 milionů dolarů na jeho realizaci ve Střední Asii. Program obsahuje řadu důležitých kroků: odpor regionální kriminalitě, pašování drog, prevence korupce a zločinu (Grigorenka 2018).

Náboženský extremismus vyvolává stále větší obavy nejen u regionálních vlád, ale i u stoupenců tradičních proudů islámu. Na začátku srpna roku 1999 se skupina náboženských extremistů z Tádžikistánu probojovala na jih Kyrgyzstánu (Batkenské události) a vybuodovala zde svůj tábor. Tyto extremisté patřili do Islámského hnutí Uzbekistánu (IHU), které bylo opozicí vůči uzbecké vládě. Snažili se přilákat do svých řad místní mládež, aby se z nich stali budoucí extremisté. Hlavním cílem bojovníků IHU bylo proniknout na území Uzbekistánu, ale díky ozbrojeným silám Uzbekistánu a Kyrgyzstánu s podporou Ruska se podařilo bojovníky zlikvidovat (Kurenev 2019).

Navzdory určitým potížím, ve spolupráci při rozvoji účinných protiteroristických a protiextremistických politik, vyvíjejí země Střední Asie značné úsilí k řešení tohoto problému. Výchozím bodem je v tomto případě zahrnutí středoasijských zemí do procesu vytváření společného bezpečnostního prostoru (prostřednictvím OSN, OBSE, NATO a dalších). 15. května 1992 Arménie, Kazachstán, Kyrgyzstán, Rusko, Tádžikistán a Uzbekistán podepsaly dohodu o kolektivní bezpečnosti, která byla později v roce 2002 transformována na Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti (Stanradar 2016). Po teroristických útocích v Taškentu a Batkenových událostech se v roce 1999 hrozba náboženského extremismu zintenzivnila. Na setkání vedoucích představitelů z Kazachstánu, Uzbekistánu, Kyrgyzstánu a Tádžikistánuve dnech 20–21. dubna 2000 v Taškentu byla podepsána dohoda o společných akcích pro boj proti terorismu, politickému a náboženskému extremismu, nadnárodnímu organizovanému zločinu a dalším hrozbám pro stabilitu a bezpečnost států. Osobní hodnota této dohody spočívá v tom, že byla první shodou podobného typu ve Střední Asii, v níž byly jasně uvedeny hrozby pro stabilitu, a byla přijata opatření na vytvoření skutečných mechanismů pro jejich překonání na základě společných akcí. Souběžně s tím pokračoval proces vytváření protiteroristických struktur v rámci SNS, který začal svou činnost v roce 2000. Od té doby se každoročně konají protiteroristická cvičení, kdy zvláštní služby zemí SNS společně vypracují různé operace k odstranění militantů (Bisenbajev 2011: 169–182). Dalším významným dokumentem je Šanghajská úmluva o potlačování terorismu, separatismu a extremismu, která byla podepsána v roce 2001. Dne 7. června 2002 byla podepsána Dohoda o regionální struktuře boje proti terorismu (RATS SCO) na zasedání hlav států Šanghajské organizace pro spolupráci. Od založení této organizace pořádají členské státy společná protiteroristická cvičení. I přes tato pravidelná cvičení funkcionáři SCO opakovaně zdůrazňovali, že organizace není vojenskou aliancí. V posledních letech vláda Kyrgyzstánu v rámci boje s terorismem a extremismem je obzvláště na pozoru. V září 2017 se v Biškeku konaly Mezinárodní vědecko-teologická konference. Náboženský extremismus byl jedním z hlavních témat. Na konci konference byla přijata

usnesení, ve kterých mimo jiné navrhují vypracování jednotných principů a metod ve vztahu k publikování a šíření náboženské literatury, nabídnutí podpory v přípravě státních úředníků, zabývajících se otázkami náboženské činnosti (NISI 2017).

3.2 „Ostrov demokracie“ ve Střední Asii

Pro Kyrgyzstán je sovětská minulost velmi důležité období. Republika v těchto letech byla jednou z nejvíce vzdělaných a soběstačných svazových republik, a proto ji rozpad SSSR silně ovlivnil. V tomto složitém a rozporuplném prostředí se zrodil fenomén nezávislého Kyrgyzstánu, pod vedením prvního prezidenta Askara Akajeviča Akajeva, jako "ostrova demokracie" středoasijského prostoru autoritářství. Ve skutečnosti nebyla prosperita demokracie v prvních 15 letech své nezávislosti ničím jiným, než důsledkem setrvačnosti politického myšlení. Je vhodné provést analogii s „tání“ Nikity Sergejeviče Chruščova. Sovětský vůdce si mohl hrát s jakýmkoli demokratickým sloganem a spoléhat se na silný stalinistický represivní aparát. Ale když Chruščov překročil hranice „lehkého demokratického směřování“, stejný aparát ho následně odstranil z politické scény (Borodin 2011: 23).

Kyrgyzský politický prostor byl tvořen v duchu loajality vůči sovětskému systému a celosvazovému státu. V referendu, jež se konalo 17. března 1991, drtivá většina Kyrgyzstánců hlasovala pro zachování SSSR. Nacionalistické tendence se neuskutečnily v širokém spektru obyvatelstva. Sovětský svaz významně přispěl k rozvoji Kyrgyzské sovětské socialistické republiky a vzniku národní státnosti. Proto bylo očekáváno, že prvním prezidentem nezávislé republiky bude zvolen bývalý člen Ústředního výboru Komunistické strany Sovětského Svazu Askar Akaevič Akajev. Lidé v něm viděli záruku kontinuity mezi sovětskou minulostí a novým obdobím rozvoje země. Bylo také důležité udržovat vazby s ostatními bývalými sovětskými republikami a především s Ruskem. Změny, ke kterým došlo v roce 1991, obyvatelstvo nepřijemně

---

¹ Období v SSSR po smrti Stalina, kdy dochází ke kritice stalinovské režimu a politice uvolňování.

zaskočily. Před těmito neočekávanými změnami se většina obyvatel Kyrgyzstánu, včetně velké ruské menšiny, domnívala, že vláda je nedotknutelná. Kromě toho se obecně věřilo, že politická elita Kyrgyzstánu je stále pod vlivem Moskvy a jmenování do důležitých funkcí je pod schválením Kremlu (Rotar 2018: 189–196). Na začátku své prezidentské kariéry se Akajev dočkal obrovské popularity obyvatelstva. Jeho ekonomické reformy přispěly k relativně jemnému přechodu z velitelsko-správního systému k tržní ekonomice. Akajev byl schopen dát kyrgyzské společnosti ideologii, našel sjednocující symbol „Manas“, který umožnil položit základy identity občanů. S cílem posílit a zlepšit kyrgyzsko-ruské vztahy stanovil prezident na legislativní úrovni oficiální status ruského jazyka jako druhého státního. Během svého prezidentského úřadu Akajev vynaložil obrovské úsilí na vytvoření obrazu „demokrata“ a bojovníka za lidská práva v očích Západu (Stanradar 2014). Až do roku 2005 si západní partneři byli jisti, že se v Kyrgyzstánu, v podstatě v jediném státě ve Střední Asii, vytváří demokratický politický systém evropského typu. V němž existuje mnoho politických stran, včetně opozice a organizace zabývající se lidskými právy (Freedom House 2010).

Ale v průběhu času se však Akajev stal stále více autoritářským nejen vůči opozici, ale také vůči veřejnému názoru. Zatykáání, bití a mučení se od poloviny 90. let staly běžnou záležitostí. Ve volbách v plném rozsahu bylo používáno zastrasování, pronásledování a šikanování opozice. V Kyrgyzstánu začala vznikat klanová vláda, zkorumpovaný klan Askara Akajeva měl pod dohledem hlavní bohatství země. Těžká ekonomická situace, konfrontace severu a jihu a korupce vedly k „Tulipánské revoluci“ (Cummings 2009: 36). Důvodem byly parlamentní volby v roce 2005. Mezinárodní pozorovatelé označili volby za nečestné. To vedlo k lidové nelibosti a zhoršení situace v zemi. Arénou hlavních revolučních událostí byl jih Kyrgyzstánu. V zemi již dlouho existovalo sociální a politické rozdělení na sever a jih. Akajev a jeho klan byli zástupci prosperujícího severu, zatímco jih byl chudý a nestabilní. 24. března 2005 v důsledku masových protestů se Askaru Akajevoviči s pomocí tajných služeb podařilo uniknout z

republiky (Cummings – Ryabkov 2008: 241–252).

15. srpna 2005 přišli k moci zástupci opozice pod vedením Kurmanbekova Bakijeva Salijeviče. Po zvolení nového prezidenta lidé upřímně věřili, že rodinné a klanové vládnutí, uzurpování moci prezidentem a svévolnost úředníků, kteří existovali v době vlády Akajeva, nyní skončí. Nicméně se příběh opakoval znovu s výjimkou toho, že průběh byl ještě rychlejší a intenzivnější. U prvního prezidenta bylo koncentrování moci ve vlastních rukou zdlouhavé - trvalo roky, u Bakijeva naopak začalo bez váhání. Strategické podniky, státní monopoly, bankovní sektor s obrovskými finančními toky a zájmy klanu Bakijeva zahrnovaly vše, co mohlo přinést nějaký hmotný užitek (Rosbalt 2010). Naprostá svoboda konání prezidenta se každým dnem více a více projevovала. V zahraniční politice se Bakijev snažil manévrovat mezi Ruskem, Čínou a USA, což způsobilo nespokojenost Kremlu. Zvláštní kritiku v Kyrgyzstánu vyvolala kádrová politika druhého prezidenta. Bakijev uvedl členy své rodiny i lidi s kriminální minulostí do státních institucí. 23. července 2009 se konaly prezidentské volby, ve kterých Kurmanbek Bakijev vyhrál s velkou převahou. Pozorovatelé znovu uznali volby za nečestné (Regnum 2011).

Nízká úroveň života, inflace, růst autoritářských trendů a soupeření klanů na severu a jihu vedly k revoluci. 17 března 2010 se konal kurultaj², vůdcem opozice byla Roza Otunbaeva. 7. dubna během střetů v centru města, Bakijevovi věrní použili zbraně. V důsledku přestřelky zemřelo 87 lidí, více než 1500 bylo zraněno. Opozičním skupinám se podařilo obsadit budovu parlamentu (Beshov 2011). Bakijev uprchl z Biškeku a se uchýlil do své rodné vesnice na jihu země, kde se snažil zorganizovat odpor k dočasné vládě (Horák 2010: 41-43). Následně se usadil v Bělorusku, kde mu Alexander Lukašenko poskytl politický azyl. 19. května 2010 Roza Otunbaeva, se speciální vyhláškou, prozatímní vlády Kyrgyzstánu, stala prezidentkou přechodného období. 27. června 2010 se v Kyrgyzstánu konalo referendum o nové ústavě země. Podle výsledků hlasování

---

² Kongres všech mongolských a turkických knížat a šlechticů, orgán národního zastoupení u některých turkických národů, kde se řeší nejdůležitější státní záležitosti.

se Kyrgyzstán stal parlamentní republikou. Tak vznikla parlamentní prezidentská forma vlády, posílila se role parlamentu, vlády a premiéra (VB 2013).

30. října 2011 v prezidentských volbách zvítězil Almazbek Šaršenovič Atambajev. Tento politik se stal prvním, který získal post prezidenta prostřednictvím otevřeného demokratického hlasování, jehož výsledky byly uznány na mezinárodní úrovni. Jeho vláda byla obecně označena za pozitivní. Za 6 let v zemi bylo realizováno mnoho infrastrukturních zařízení, bylo postaveno a rehabilitováno velké množství dálnic. Poprvé od získání nezávislosti se v zemi začaly stavět moderní nemocnice a školy, na opravy objektů kultury se začaly vynakládat prostředky z veřejného rozpočtu. V zahraniční politice Atambajev obnovil přátelské vazby s Uzbekistánem. Strany podepsaly řadu důležitých dokumentů, z nichž hlavní je smlouva mezi Kyrgyzstánem a Uzbekistánem o státní hranici (Knews 2017).

Biškek se také zaměřil na spolupráci s Ruskem a Tureckem. V roce 2016 Atambajev způsobil překvapení u sousedů, když odmítl předložit svou kandidaturu na druhé funkční období. Tento krok je pro středoasijský region velmi neobvyklý. Ve volbách, které se konaly 15. října 2017, byl prezidentem zvolen Kyrgyzstánu Sooronbaj Šaripovič Žeenbekovbyl (Najibullah 2017).

4 Vztahy Kyrgyzstánu s ostatními středoasijskými státy

V souvislosti se geografickou polohou mezi Kyrgyzskou a Uzbekou republikami se historicky vytvořily určité politické, kulturní, humanitární a obchodně-ekonomické vazby, jejichž rozvoj je jedním z prioritních směrů zahraniční politiky Kyrgyzstanu. Ale Uzbekistán za vlády Isláma Karimova prováděl politiku izolace. Navzdory tomu Taškent má vliv v jižních oblastech Kyrgyzstánu, kde sídlí velké množství Uzbeků. Mezi zeměmi však přetrvávaly ekonomické vztahy, ale obchod se uskutečnil přes hraniční stezky jako pašování. Kvůli napětí na hranicích trpělo také místní obyvatelstvo obou zemí. Aby překročit hranici, bylo nutné zobrazovat pozvánku na oslavy nebo jiné události. Kyrgyzstán používal problém vodní energie jako nástroj politického tlaku na svého souseda a snaží se vyřešit řadu dalších sporných otázek s Uzbekistánem, včetně problému vytvoření státních hranic. Rozpory ohledně vodních zdrojů vedly k omezení socioekonomického rozvoje obou zemí, neboť neumožňují realizovat potenciál hydrosystému regionu (Svom 2018).

Vztahy mezi Kyrgyzstánem a Uzbekistánem dlouho ovlivňovaly spory a rozpory založené na nevyřešené otázce vymezení hranic. Kvůli tomu se mezi státy odehrávaly incidenty, během nichž na hranici vypukaly různé střety, které komplikovaly život místních obyvatel. Ve dnech 10. - 11. června 2010 vypukly mezinárodní střety mezi Uzbeky a Kyrgyzy na jihu Kyrgyzstánu. Uzbekistán v tento dnech obdržel kolem 75 tisíc uprchlíků z jižních oblastí Kyrgyzstánu. Důvodem bylo oslabení státních struktur po pádu Bakijejova režimu. Začátek boje o moc a přerozdělování sfér vlivu vedlo k výraznému nárůstu napětí, a to i v oblasti vztahů mezi národy žijící v Kyrgyzstánu. Nečinnost donucovacích orgánů v jižním Kyrgyzstánu, demoralizovaná po změně moci v Biškeku, nutila obyvatelstvo k neformálním opatřením k zajištění vlastní bezpečnosti. V důsledku kolize zabila 426 lidí. Z toho 105 Kyrgyzů, 276 Uzbeků. Podle zástupců mezinárodních organizací však počet zabitých pravděpodobně přesáhne 2 000 lidí. Tyto události zhoršily již napjaté vztahy mezi Kyrgyzstánem a Uzbekistánem (Lenta 2015). Uzbeká strana vyjádřila přímo i nepřímo své

nároky vůči Kyrgyzstánu na vodní zdroje a opakovaně využívala energetické páky k řešení některých otázek. Nicméně, ani jeden stát neměl zájem na zhoršení incidentů, které by mohly eskalovat do plnohodnotných konfliktů.

Po příchodu Šavkata Mirzjioeva k moci v Uzbekistánu roku 2016 se začaly zmrazené vztahy mezi oběma zeměmi rychle rozvíjet. Mezi Kyrgyzstánem a Uzbekistánem tak dochází k výraznému oteplování vztahů (Gezitter 2018). Během posledních dvou let, vzájemný obchod vzrostl několikrát, zvětšili návštěvy hlav států, je dobré přeshraniční spolupráce. Spolupráce mezi oběma republikami získává trakci a čínské projekty v tom pomáhají. V roce 2018 dvoustranný obchodní obrat vzrostl téměř 2 krát, dosáhl v \$481 milionů – na \$227,3 milionu (nebo na 89,8%), více než v 2017. V říjnu 2017 státy dokončily projekt otevřením nové trasy pro přepravu zboží do Číny. Jedná se o dopravní koridor „Taškent – Oš – Kašgar“. Všechny zúčastněné země projektu mají prospěch. Nejprve se objevila jedna z nejkratších cest, která spojila tři země. Za druhé, všichni v budoucnu obdrží ekonomické dividendy. Za třetí, realizace projektu přispěje k posílení a rozšíření vztahů mezi zeměmi členských států (Stanradar 2019). Další rozvoj vztahů se Taškentem umožní Kyrgyzstánu zajistit rozvoj tří jižních regionů hraničících s Uzbekistánem, naplnit domácí trh levným zbožím a urychlit průmyslový růst vytvořením společných podniků.

V dialogu mezi Kyrgyzstánem a Kazachstánem neexistují žádné rozpory o hlavních otázkách bilaterálních vztahů. Pozitivní impuls k rozvoji a posílení mezistátní vztahy dávají pravidelné pracovní schůzky zástupců vlád obou států. Mezi zeměmi SNS je Kazachstán jedním z hlavních obchodních partnerů Kyrgyzstánu. Ekonomické vztahy mezi Astanou³ a Biškekem se obecně vyvíjely pozitivně. Země nemají územní nároky vůči sobě navzájem a Kazaši a Kyrgyzové jsou nejvíce spřízněné národy. Obchodní vztahy mezi zeměmi probíhají ve prospěch Kazachstánu, protože objemy vývozu výrazně převyšují dovoz. Kyrgyzstán do Kazachstánu dodává elektřinu, mléčné výrobky, zeleninu a

---

³ V čase psaní bakalářské práce je oficiálním názvem hlavního města Nur-Sultan, ale název se zatím příliš neuchytil a ve všech mezinárodních smlouvách a na mezinárodní scéně je stále používán název Astana.

ovoce, sklo a další. Z Kazachstánu do Kyrgyzstánu jsou importovány: ropa, pšenice, uhlí a tak dále (Dubovaya 2017).

Snad jediným stresujícím momentem v bilaterálních vztazích byla kritika prezidenta Almazbeka Atambajeva na adresu kazašské vlády v roce 2017. Výsledkem bylo zhoršení vztahů a mnoho kilometrové zácpy na společné hranici. Kritika spočívala v „zásahu“ Nursultana Nazarbajeva do nadcházejících prezidentských voleb v roce 2017 a snaha Astany dosadit pro sebe pohodlného kandidáta. Astana vysvětlila posílení hraniční kontroly bojem proti pašování, ale Biškek v tom viděl politický kontext. V posledních dnech svého prezidentství Atambajev udělal ještě několik ostrých prohlášení, v kterých srovnal některé kazachstánské vysoce postavené úředníky se „služky ve službě pro svého šéfa“. Nicméně, s příchodem k moci nového prezidenta Sooronbaje Žeenbekova byla situace vyřešena (Bulak 2018). Podle oficiálních údajů obrát obchodu za rok 2017 přesáhl 800 milionů dolarů a ve srovnání s rokem 2016 vzrostl o téměř 20 procent. Objem vývozu kyrgyzských výrobků v Kazachstánu vzrostl o 17,2 procenta na 259,4 milionu. Dovoz kazašského zboží do Kyrgyzské republiky naopak vzrostl o 20% a dosáhl 483,8 milionu. Předpokládá se, že indikátory v budoucnu porostou. V roce 2018 byla založena Kyrgyzsko-kazašská obchodní rada. Účelem založení rady je rozšíření a posílení obchodní a hospodářské spolupráce mezi zeměmi. V současné době v Kazachstánu je registrováno 247 společných podniků s účastí kyrgyzského kapitálu. V podstatě podnik se zabývá v oblasti velkoobchodu a maloobchodu, stavebnictví, prodej aut, chov skotu a dalších činnostech. V Kyrgyzstánu je registrováno 334 společné podniky s účastí kazašského kapitálu (finanční činnosti, výroba potravinářských výrobků, obchod, opravy vozidel, doprava a komunikace, stavebnictví a další) (Karimov 2018).

14. ledna 1993 Kyrgyzstán navázal diplomatické vztahy se sousedním Tádžikistánem a od vzniku diplomatických vztahů mezi oběma státy se rozvíjel konstruktivní a pozitivní politický dialog. Základní principy a směry bilaterální spolupráce se odrážejí ve Smlouvě o zásadách mezistátních vztahů mezi Republikou Tádžikistán a Kyrgyzskou republikou ze dne 12. července 1996 a

Smlouvou mezi Republikou Tádžikistán a Kyrgyzskou republikou o vztazích sousedství a partnerství ze dne 26. května 2004. Priority politických kontaktů obou zemí jsou přezkoumávány v kontextu takových společných úkolů, jako je posílení bezpečnosti a stability v regionu, podpora dalšího rozvoje integračních procesů. V uplynulém období došlo k četným bilaterálním kontaktům vedoucích představitelů dvou států, během nichž byly diskutovány otázky dalšího prohlubování a rozvíjení bilaterálních vazeb a koordinace postojů obou států k aktuálním otázkám mezinárodní a regionální povahy (Avesta 2013).

V roce 2013 prezident Republiky Tádžikistán Emómalí-ji Rahmón navštívil Kyrgyzstán v roce dvacátého výročí založení diplomatických vztahů mezi oběma zeměmi, jejichž výsledky otevřely nové obzory pro komplexní mezistátní spolupráci mezi oběma zeměmi, čímž se jejich vztahy dostaly na novou úroveň - partnerství. Během oficiální návštěvy se konalo první zasedání Nejvyšší mezivládní koordinační rady Republiky Tádžikistán a Kyrgyzské republiky, během kterého diskutovali o aktuálních otázkách tádžicko-kyrgyzské spolupráce, určili priority pro další posilování vzájemně prospěšných vztahů a dobré sousedství. Balíček 10 mezistátních a mezivládních dokumentů podepsaných během návštěvy významně rozšířil smluvní a právní rámec bilaterální mnohostranné spolupráce (Slovo 2013).

Politické kontakty mezi Republikou Tádžikistán a Kyrgyzskou republikou se obecně úspěšně rozvíjejí na bilaterální i multilaterální úrovni. Právní základ tádžicko-kyrgyzských vztahů se skládá z 88 dokumentů podepsaných v letech 1993 až 2014. Dnes mají tyto dvě země dokumentované dohody o spolupráci v oblasti ekonomiky, školství, vědy, informačních technologií, kultury, sportu a o interakci orgánů činných v trestním řízení (Region 2018).

Vztahy Biškeku s Ašchabadem se příliš nevyvíjejí. To je dáno především tím, že Turkmenistán je uzavřený stát a Ašchabad tak nemá zájem o úzkou spolupráci s Biškekem. (Horák 2005: 184–187).

4.1 Integrační procesy v Střední Asii

Jedním z nejdůležitějších znaků globalizace světového systému je jeho směr k integraci, který se projevuje vytvářením ekonomických integračních sdružení. Účast v daných procesech je velmi důležitá pro Kyrgyzstán jako suverénní stát v postsovětském prostoru, kde přetrvává kombinace integračních a dezintegračních tendencí. Ve Střední Asii, na politické a sociální úrovni, jsou výhody integrace poměrně kontroverzní: někteří politologové spojují integraci v tomto regionu se sovětskou a carskou minulostí, jiní obecně věří, že integrace neprobíhá kvůli řadě problémů ve Střední Asii. Po pádu SSSR se všechny svazové republiky, které byly jeho součástí, osamostatnily (Slobodyan 2013).

Od získání nezávislosti se státy Střední Asie pokusily zrealizovat několik integračních projektů. Všechny z nich nakonec selhaly, což bylo způsobeno nejen politickou a ekonomickou nestabilitou regionu, ale také jeho umístěním v centru kontinentu, bez přístupu k oceánu a daleko od hlavních center světové ekonomiky. V dubnu 1994 mezi Kazachstánem, Uzbekistánem a Kyrgyzstánem byla podepsána dohoda o vytvoření společného hospodářského prostoru (SHP), ke kterému se v roce 1998 připojil Tádžikistán, který prošel občanskou válkou. Turkmenistán se od samého počátku distancoval od zbytku zemí regionu a preferoval budování „monumentální neutrality“ (Kuzmina 2007: 22–24). Výsledkem bylo, že vytvoření SHP nevedlo k žádným praktickým výsledkům a toto sdružení bylo přeformátováno do Středoasijského hospodářského společenství (SHS) se stejným složením účastníků. Na vrcholných schůzkách hlav států SHS bylo učiněno několik důležitých rozhodnutí pro Střední Asii, včetně dohody „O vzájemně prospěšném a účinném využívání regionálních vodních a energetických zdrojů“, což byla otázka ohledně koordinovaného využívání vod řeky Syrdarja. Všechny tyto dohody však zůstaly pouze na papíře a Kazachstán s Uzbekistánem stále trpí nedostatkem sladké vody a naopak Kyrgyzstán s Tádžikistánem se snaží kompenzovat nedostatek elektřiny budováním nových nádrží, což způsobuje pobouření v Taškentu a Astaně. V roce 2002 byla SHS transformována na Středoasijskou organizaci pro spolupráci

(SOP), ke které se Rusko připojilo v roce 2004. Od té doby se integrační iniciativa v regionu dostala do Kremlu - SOP byl odstraněn spojením s Eurasijským hospodářským svazem (EAHU) a EAHU byl později transformován na Eurasijskou ekonomickou unii (EAEU), ale bez Tádžikistánu a Uzbekistánu. V této organizaci má Moskva dominantní roli (Horák 2008: 83–89).

Jedním z důvodů nejednotnosti Střední Asie byla politická izolace nejlidnatější a centrální země regionu - Uzbekistánu. Po masakru v Andižanu v roce 2005 Islam Karimov odmítl jakékoli mezinárodní iniciativy na regionální úrovni. Ale příchod nového uzbeckého prezidenta Šavkata Mirzijojeva v roce 2016 vedl k hmatatelným změnám jak ve vnitřní, tak ve vnější politice. Za pouhé 2 roky Mirzijojev učinil více než Karimov po celou dobu jeho vlády. Dneska Uzbekistán zlepšuje infrastrukturu s Tádžikistánem, buduje mosty přes řeku Amudarja s Turkmenistánem a aktivně řeší hraniční otázky s Kyrgyzstánem (Berlek-nkp 2019).

V blízké budoucnosti ve Střední Asii by mohly být zeměmi integrace Uzbekistán a Kazachstán. Ne jako vůdci, ale jako tažné koně, které budou iniciovat společné projekty a financovat je, protože tyto země mají více finančních prostředků než Kyrgyzstán a Tádžikistán (Fergana News 2017). Pokud Taškent a Astana dokážou spolupracovat a nebudou se pokoušet prokazovat vlastní ambice, jako je boj o vedení, mohly by se stát dobrými partnery a celý region vést k velkým společným projektům. Je třeba poznamenat, že Kyrgyzstán navzdory napjatým vztahům s Uzbekistánem vždy podporoval integrační tendenci v regionu (CA-portal 2017).

5 Geopolitika cizích mocností ve Střední Asii a její dopad na Kyrgyzstán

Po získání nezávislosti se před Kyrgyzstánem objevila otázka výběru zahraničně-politického směru, který bude ovlivňovat politickou budoucnost státu. Hlavním cílem zahraniční politiky Kyrgyzstánu bylo vytváření a udržování příznivých vnějších podmínek pro úspěšné provádění reform v republice, jeho formování a rozvoj jako suverénního státu. Uvědomující si, že moderní mezinárodní systém je charakterizován globalizací a rostoucí vzájemnou závislostí, v níž silné vnější síly nevyhnutelně hrají významnou úlohu ve vývoji rozvoje, Biškek vynakládá velké úsilí na posílení mezivládních vztahů, jakož i na zlepšení investičních, obchodních, kulturních a dalších vztahů (Omarov 2005: 23–26).

Na začátku 90. let Kyrgyzstán rychle vstoupil do světového uspořádání. Roky 1991-1992 byly obdobím rozsáhlého mezinárodního uznání pro mladou zemi. V tak krátkém časovém období byla podepsána řada významných dvoustranných i mnohostranných dohod, které odehrály důležitou roli v posilování republiky. Geopolitické postavení, ekonomický potenciál a strategické zájmy Kyrgyzstánu určily jeho místo v systému moderních mezinárodních vztahů jako jednoho z předních regionálních států, které mají zájem vytvořit ve svém prostředí zónu stability založenou na principech respektování suverenity, územní celistvosti a společné bezpečnosti. Na konci 90. let byl dokončen proces vstupu Kyrgyzstánu do celého světového společenství (Borodin 2011: 28–32).

5.1 Ruská stopa ve Střední Asii

Hlavním omezením regionální integrace ve Střední Asii jsou zájmy Ruska. V Moskvě konsolidace bývalých sovětských republik bez ruské účasti vyústí v přirozené podráždění. Kreml si nezvykl na jednání s post-sovětskými republikami za oboustraně rovných podmínek. Jasným potvrzením toho je energetický konflikt s Běloruskem⁴. I s politickou vůlí středoasijských republik a

---

⁴ Řada konfliktů mezi státními energetickými firmami Ruska a Běloruska kolem dodávek ropy a zemního plynu, ke kterým došlo na pozadí trendu postupného odstoupení od preferenčních podmínek zásobování.

ochotou překonat své neshody jsou země stále příliš závislé na Rusku, než aby se bez jeho účasti úspěšně integrovaly (Trenin 2012: 176–186). Myšlenka jednotného ekonomického prostoru vypadá skvěle, ale je velmi obtížné ji zkombinovat s tím, že Rusko zůstává jedním z největších zahraničních partnerů všech zemí v regionu, s výjimkou Turkmenistánu. Ekonomickou nezávislost Střední Asie dále znesnadňují miliony migrujících pracovníků z Uzbekistánu, Kyrgyzstánu a Tádžikistánu pracujících v Rusku. Silná závislost přetrvává také v bezpečnosti. Rusko má nyní v regionu vojenské základny a situace v Afghánistánu nedovoluje jejich rychlé uzavření. Role islámského extremismu, pro nějž je ruská přítomnost stále důležitým odstrašujícím prostředkem, hraje také svou roli. Dokonce i uzbecký vůdce Šavkat Mirzijojev, který je skeptický vůči EAEU a OSKB, učinil bezpečnostní otázky hlavním tématem jednání během jeho první prezidentské návštěvy v Moskvě na začátku dubna 2017 (Ozodlik 2017).

21. prosince 1991 se pět středoasijských republik připojilo ke Společenství Nezávislých Států. Jeden z hlavních cílů SNS je úzká spolupráce bývalých postsovětských odborových republik. V této organizaci Rusko má, jakožto nástupce SSSR, velký vliv. Podle některých politologů se snaží Rusko používat SNS tak, aby zachovalo staré impérium v nové podobě, a vymýšlí proto různé mechanismy. Politika Ruska ve středoasijském regionu tradičně spočívá na třech pilířích: bezpečnosti a vojensko-technické spolupráci, energetických projektech a posilování interakce bez ohledu na míru účasti na projektech integrace SNS. Rusko nyní zaujímá pragmatičtější postoj, nesnaží se zakládat všechno na euroasijské integraci, ale buduje vyváženější vztahy. Úmluvy, jako je účast nebo neúčast v mnohostranných formátech, nemohou být ústředním prvkem definice spojenců bez odkazu na OSKB. Jde o zajištění bezpečnosti a stability ve Střední Asii, konstruktivní partnerství, rozvoj regionální spolupráce v oblasti energetiky, dopravy, vědy, vysokoškolského vzdělávání, modernizace městské a venkovské infrastruktury (Trenin 2010).

Jedním z klíčových sdružení regionální integrace ve vojensko-politické,

vojensko-technické a bezpečnostní oblasti pro Kyrgyzstán je Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti (OSKB). Biškek postupně rozvíjí spolupráci s OSKB, přičemž dodržuje pozici, která prosazuje posílení potenciálu organizací a členských států, začlenění do Eurasijského bezpečnostního systému. Hlavním bodem řešení v rámci OSKB jsou oblasti informační a hraniční bezpečnosti, reakce na mimořádné události, přijímání a postup opatření k řešení současných problémů a hrozeb (Dugin 2004: 63–67).

Vstup Kyrgyzstánu do Eurasijské hospodářské unie (EAEU) byl jednou z priorit v zahraniční ekonomické politice země. Vstup do EAEU se projevil v národní strategii pro udržitelný rozvoj země v období 2013-2017. Cílem účasti v Eurasijské hospodářské unii je přispění k lepšímu rozvoji ekonomiky Kyrgyzstánu tím, že postupně vznikne v tomto prostředí výrobní kooperace a dělení sfér činnosti. Prioritní je pro Kyrgyzstán prodej elektřiny, optimální možnosti otevírá postupné vytváření jednoceného energetického systému EAEU. Velký zájem na rozvoji spolupráce v této oblasti projevuje Rusko, které je potenciální investor do rekonstrukce stávajících a budování nových vodních elektráren v Kyrgyzstánu (Easttime 2014).

5.1.1 Rusko a Kyrgyzstán

Jedním z hlavních směrů zahraniční politiky nezávislého Kyrgyzstánu je posilování a rozvoj vztah s Ruskem. Navzdory neexistence fyzických hranic se vztahy mezi oběma státy dynamicky rozvíjejí. Strategická partnerství, která jsou založena na společných politických, ekonomických, vědeckých a dalších oblastech posilují vztahy. Tento jev je přirozený vzhledem k dlouhému historickému soužití kyrgyzských a ruských národů (Omarov 2005: 268).

Velmi důležitou oblastí spolupráce mezi Kyrgyzskou republikou a Ruskou federací je vojenská sféra. Na mezistátních a mezivládních úrovních bylo podepsáno v různých oblastech vojenské spolupráce více než 40 dohod (Jan Hodač - Petr Strejček 2008: 208 – 212). S ohledem na zájem ruského vojenského oddělení o zachování některých vojenských zařízení umístěných na území

Kyrgyzstánu bylo uzavřeno několik mezinárodních právních aktů, podle kterých působí v současné době v Kyrgyzské republice 4 ruské vojenské základny:

1. Testovací základna proti podmořskému vyzbrojování. Zde jsou prováděny zkoušky potápěčského vybavení a torpédových systémů;
2. Komunikační centrum ruského námořnictva. Tato základna poskytuje komunikaci s ponorkami ruského námořnictva ve službě;
3. Autonomní seismické místo služby zvláštní kontroly ministerstva obrany Ruské federace. Tato stanice pracuje v zájmu strategických raketových sil;
4. Ruská letecká základna ve městě Kant. Tento objekt funguje bez poplatku. Hlavní vojenská základna, její přítomnost, je zárukou bezpečnosti v regionu (Pogrebnyak 2017).

V současné době je poskytování území pro ozbrojené síly Ruska základem kyrgyzsko-ruské spolupráce ve vojenské sféře. Nájemné za umístění dvou z nich se provádí dodávkou vojenského technického vybavení a poskytováním kvót na školení v ruských vysokých vojenských školách. Výcvik pro ozbrojené síly Kyrgyzstánu je důležitou součástí základní kyrgyzsko-ruské vojenské spolupráce. V období od roku 1993 do současnosti bylo na vojenských školách Ministerstva obrany Ruské Federace vyškoleny více než 400 důstojníků a 700 kadetů (VZ 2019).

Kyrgyzská barevná „revoluce“ je samostatným tématem ve vztahu mezi Kyrgyzstánem a Ruskem. Na rozdíl od západního světa, bral Tulipánovou revoluci roku 2005 a Růžovou revoluci roku 2010 jako rychlý pokrok demokracie ve světě a zejména v nedemokratickém regionu Střední Asie, Kreml pokládal takové demokratické iniciativy za chladné (Rasov 2010). V Moskevském vnímání kyrgyzských barevných „revolucí“ je třeba poznamenat několik strategických priorit:

1. Samotná skutečnost „revoluce“ je špatným příkladem pro patronátní politický systém Ruska (Rusko je soběstačný stát, ale alespoň teoreticky je třeba mít na paměti možnost exportu revoluce);
2. Nestabilita v Kyrgyzstánu automaticky znamená zvýšené bezpečnostní riziko v celé Střední Asii, navzdory spíše autoritářským režimům jiných republik, a zároveň ohrožení bezpečnosti eurasijského prostoru;
3. Systematické „revoluce“ oslabují moc kontroly v regionu a provokují základy mezinárodního terorismu a extremismu (Kommersant 2019);
4. Riziko zachycení iniciativ v regionu ze strany USA inspirovaných podobnými revolucemi k novým strategickým plánům v regionu;

Otázka legitimacy moci po každém z převratů rostla především v Rusku. Nápad a reálný posun kyrgyzského politického systému na parlamentní formu vlády (de facto forma vlády je smíšené) způsobil podráždění v Kremlu, protože bylo jasné, že její hlavní prioritou je silná prezidentská moc, umožňující mít kontrolu nad vším ve svých rukách. Parlamentarismus v Kyrgyzstánu znamenal zvláštní problém pro Rusko, protože jako smluvní strana nemohl přijít pouze jeden člověk a několik politických frakcí. Je třeba poznamenat, že hlavní důraz strategie Ruska ve středoasijském směru je kladen právě na vojenskou přítomnost a je ve všech ohledech ekonomičtější. Tato iniciativa má několik cílů: jasně ukazuje, že Rusko je vážnou přítomností; umožňuje sledovat bezpečnostní situaci; poukazuje na význam regionu Střední Asie v kontextu americké přítomnosti; umožňuje mít rychlý bod odezvy (IZ 2019).

5.2 ŠOS a zájmy Číny v středoasijském regionu

Šanghajská organizace pro spolupráci je jednou z nejvýznamnějších iniciativ zahraniční politiky Číny. Zájem Pekingu byl především o poskytnutí bezpečného prostoru pro ČLR, a to na severu země s Ruskem a na západě se státy Střední Asie. Ve druhém případě se Číňané snažili potlačit činnost

Uygurových separatistů a islámských radikálů ve středoasijském regionu, což podkopalo čínskou kontrolu nad Sin-t'iangem. Formát organizace, ve které byly Moskva a Peking neformálními vůdci, se ukázal jako vhodný pro postupné, ale trvalé posilování čínské přítomnosti a vlivu na území bývalého SSSR (Horák 2008: 59–67). Tím, že čínská diplomacie poskytla Kremlu všechny nezbytné počty, neutralizovala instinktivní touhu ruského vedení zachovat celý postsovětský prostor na oběžné dráze Moskvy. Nelze říci, že si toho ruská strana nevšimla. V Moskvě se zřejmě rozhodlo, že je lepší mít nevyhnutelné šíření čínského vlivu pod ruskou kontrolou (ve smyslu monitoringu) v rámci společného projektu (ŠOS). Země Střední Asie také těžily z účasti v ŠOS a všechny uznaly skutečné čínsko-ruské vedení. Jakmile byly ve stejném klubu se dvěma kandidáty na regionální hegemonii, středoasijské země mohly prosazovat své zájmy.

Členství Kyrgyzstánu v Šanghajské organizaci pro spolupráci (jedna ze zakládajících zemí ŠOS) je také ve statním zájmu, neboť umožňuje aktivně působit proti hrozbě mezinárodního terorismu, náboženského extremismu, nezákonného obchodu s drogami, zbraněmi a nelegální migrací, které jsou nezbytnými podmínkami pro zajištění bezpečnosti a stability v regionu jako celku. V Šanghajské organizaci pro spolupráci je prioritou diplomatická pomoc při spolupráci mezi bezpečnostními agenturami, agenturami pro kontrolu drog a ministerstvy obrany (TASS 2018).

Po roce 1991 začala Čína zkoumat možnost spolupráce v ekonomickém sektoru se zeměmi Střední Asie. Peking uvěřoval projekty pouze podle jasného seznamu svých zájmů: těžba a přeprava energetických zdrojů; vytváření a modernizace výroby energie; rozvoj dopravní infrastruktury; těžba. Největší aktivita čínských investorů je proto pozorována především v Kazachstánu a Turkmenistánu, zemích bohatých na přírodní zdroje. O Tádžikistán a Kyrgyzstán je zájem relativně menší, přesto jsou investice do těchto států značné. Spolu s velkými podniky aktivně proniká do regionu i čínská pracovní migrace (Horák 2005: 19 – 29). Je důležité poznamenat, že spolu s migranty přichází i čínská

kultura. I když se emigranti snaží naučit místní jazyky (včetně ruštiny, která je ve Střední Asii stále dominantní), dochází k rozšiřování čínštiny v regionu. K úspěchu v podnikání s Číňany a k získání práce u čínských společností je nutná plynulá znalost čínského jazyka a lidé se poměrně ve velkém měřítku začínají tento jazyk učit. Čína tak pomocí soft power úspěšně spojuje Střední Asii sama se sebou nejen ekonomicky, ale i kulturně (Politinform 2018).

V září 2013 Si Ťin-pching ve svém projevu na Nazarbajeově univerzitě v Astaně připomenul historii starověké hedvábné stezky a hovořil o potřebě zlepšit infrastrukturu přeshraniční dopravy. Přípravenost Číny podílet se na vytvoření dopravních sítí spojujících východní, západní a jižní Asii, je důležitá pro příznivé podmínky hospodářského rozvoje regionu. Čínský prezident také hovořil o zjednodušení obchodních a investičních pravidel pro odstranění obchodních překážek a zvýšení rychlosti a kvality ekonomických operací v regionu. Obecně platí, že myšlenkou „Nové Hedvábné stezky“ je vytvořit infrastrukturu a navázat propojení mezi zeměmi Eurasie. Zahrnuje dvě klíčové oblasti rozvoje: ekonomické a námořní trasy Hedvábné stezky. Jde o vytvoření obchodního koridoru pro přímý export zboží z východu na západ za zvýhodněných podmínek. Tento hospodářský koridor by měl spojit asijsko-pacifický region na východě a s vyspělými evropskými zeměmi na západě. Populace zúčastněných zemí je více než tři miliardová a celkový HDP činí zhruba 21 bilionů dolarů (Manukov 2019).

5.2.1 Kyrgyzstán a Čína

Kyrgyzstán je pro Peking speciální republika. Je to „brána“ do Střední Asie, přes kterou od nepaměti proudily čínské produkty do regionu a obchodní obrat mezi Kyrgyzstánem a Čínou se dnes pohybuje kolem jedné až jedné a půl miliardy dolarů. Čínská lidová republika je v mnoha ohledech jedinečným a neobvyklým zahraničním politickým partnerem Kyrgyzstánu. Je to jediný stát z globálních aktérů, se kterým má Kyrgyzstán fyzickou hranici. Do roku 1994 se Čína stala největším exportním trhem a druhým dovozním trhem pro Kyrgyzstán.

Ke stabilizaci domácí ekonomické situace v Kyrgyzstánu Čína významně přispěla vzájemným obchodem a zaměstnáváním místních lidí. Čína hraje tuto úlohu dodnes, malé a střední podniky v Kyrgyzstánu se stále více zaměřují na obchod s ČLR (Omarov 2005: 232).

Dnes je dopravní síť „Nová Hedvábná stezka“ nejslibnější oblastí spolupráce mezi Kyrgyzstánem a Čínou. V současné době jsou realizované projekty a programy spolupráce v souladu s ustanoveními této koncepce. Dosavadní oblasti spolupráce lze rozdělit takto:

1. Výstavba nových železnic, dálnic, plynovodů a logistických infrastruktur;
2. Přechod energetických zdrojů do Číny - zejména turkmenského, uzbeckého plynu a ázerbajdžánské a kazašské ropy;
3. Výstavba čínských podniků v zemi pro vývoz výrobků do Číny a zemí EAEU nebo spotřebu na místním trhu;
4. Zvýšení investic a obratu zboží mezi zeměmi. Přeshraniční spolupráce na hranicích Kyrgyzstánu s Čínou v zóně volného obchodu (Brovko – Borisenko 2016: 136–138);

Obecně lze říci, že dynamický vývoj kyrgyzsko-čínských vztahů je založený na hlubokém vzájemném zájmu, upřímnosti a porozumění. Mezi státy bylo podepsáno více než 30 různých smluv, dohod a dalších regulačních dokumentů, které tvoří právní základ spolupráce mezi zeměmi. Řada z nich vážně a aktivně pracuje ve prospěch Kyrgyzstánu. Existují dohody mezi ministerstvy veřejného školství, které nyní velmi úspěšně fungují a spolupracují. Probíhá intenzivní výměna studentů mezi zeměmi. Čína je jedním z prioritních partnerů Kyrgyzstánu na mezinárodní scéně. Státy jsou geograficky úzce propojeny, obě země si navzájem důvěřují v politické sféře a vzájemně se doplňují v ekonomické oblasti (Omarov 2005: 248–252). Oba státy jsou členy Šanghajské organizace pro spolupráci, jejich postoje k důležitým mezinárodním

otázkám jsou podobné nebo identické, a proto se bude jejich spolupráce jak v dvoustranných, tak mnohostranných rámcích i nadále rozvíjet.

5.3 Zásah USA do Střední Asie

Od získání nezávislosti jsou státy centrální Asie otevřené vůči Západu a Spojené státy začaly pomáhat všem pěti zemím v regionu posílit svou nezávislost a suverenitu. Západ navrhl iniciativy na realizaci energetického potenciálu regionu, který podpořily americké a evropské vlády i společnosti. Vstup střeadoasijských států na mezinárodní scénu se uskutečnil především prostřednictvím západních organizací. I Rusko v té době usilovalo o integraci se Západem, což bylo dalším nepřímým spojením Střední Asie se západním světem. Druhá vlna amerického zájmu v regionu byla spojena s teroristickými útoky z 11. září 2001. Poté Pentagon prohlásil území střeadoasijských zemí za důležitý region pro provádění operací v Afghánistánu. Do popředí se dostaly vojenské základny v Kyrgyzstánu a Uzbekistánu. Území zemí Střední Asie bylo využíváno pro tranzit zboží pro vojáky vedené Spojenými státy v Afghánistánu (Popov 2016: 40–42).

Střeadoasijský region v poslední době prošel změnami: Čína se stává hlavním ekonomickým partnerem, Rusko má také poměrně silné pozice a zájem Západu o Střední Asii odeznívá. Navzdory tomu Washington navrhl formát C5 + 1 na podporu dialogu a spojení Spojených států s pěti státy Střední Asie ohledně řešení společných problémů. Na prvním zasedání ve formátu C5 + 1 na ministerské úrovni, které se konalo v Samarkandu v listopadu 2015, se šest ministrů zahraničí dohodlo, že se zaměří na tři oblasti společného zájmu: bezpečnost, se zvláštním zřetelem na hrozbu terorismu; hospodářství, se zaměřením na zlepšení regionálních obchodních toků a vyhlídek na obchod a investic USA; životního prostředí. Na druhém zasedání ve formátu C5 + 1, které se konalo ve Washingtonu v srpnu 2016, se šest ministrů dohodlo na zahájení pěti projektů ve všech těchto odvětvích, pro které Kongres USA přidělil finanční prostředky ve výši 15 milionů dolarů (Pahonin 2018).

5.3.1 Kyrgyzstán a USA

Od nezávislosti se Kyrgyzstán objektivně zajímá o co nejbližší politickou a ekonomickou integraci s mezinárodním společenstvím, vedení mladého státu zvažovalo zvolit za průvodce těmito procesy země Západu a především USA. Spojené státy významně přispěly ke vzniku moderního Kyrgyzstánu jako suverénního státu a jeho společnosti. Historie kyrgyzsko-amerických vztahů pokrývá období jen něco málo přes čtvrt století, během kterého Kyrgyzstán získal značnou podporu ze strany Spojených států ve finančních, humanitárních, vojenských a politických oblastech (Popov 2016: 161 – 167). Objem vnější pomoci Spojených států amerických poskytovaný Kyrgyzstánu (granty, zvýhodněné půjčky, humanitární zboží) za období 1992–2005 činil 792,2 milionu dolarů, zatímco 120,7 milionu dolarů z této částky bylo použito na podporu tzv. demokratické transformace, která zahrnovala financování nevládních organizací a nezávislých médií Kyrgyzstánu. Poskytování půjček a finanční pomoci mladému státu Mezinárodním měnovým fondem, Světovou bankou, Asijskou rozvojovou bankou a dalšími mezinárodními finančními institucemi bylo prováděno také za podpory Spojených států. Přijetí Kyrgyzstánu, prvního ze středoasijských států a členských zemí SNS, do Světové obchodní organizace (1998), bylo také pod záštitou USA (Carnegie 2016).

Specifická kapitola kyrgyzsko-amerických vztahů je spojena s leteckou základnou Manas (později tranzitní centrum Manas). Její vznik je spojen s událostí 11. září 2001 a vojenskou operací Spojených států a jeho spojenců „Operation Enduring Freedom“ proti hnutí Tálibán v Afghánistánu. Během 13 let byl Manas používán Spojenými státy a jejich spojenci jako klíčové tranzitní centrum, jehož prostřednictvím poskytovali koaličním silám v Afghánistánu vše potřebné. V roce 2014 vypršela lhůta o pronájmu základny Spojenými státy a kyrgyzská vláda se již rozhodla smlouvu neprodlužovat. To souviselo především se změnou kyrgyzské geopolitické orientace (Vstup do EAEU a další kroky v integraci s Ruskem) (Shustov 2016b)

Úroveň kyrgyzsko-amerických vztahů, navzdory některým ochlazením v posledních letech, zůstává i nadále poměrně vysoká, a to i přes jasně vyjádřený ruský směr zahraniční politiky Kyrgyzstánu. Geopolitickému postavení Kyrgyzstánu věnují Spojené státy velkou pozornost a tento postoj je aktualizován současným konfrontačním charakterem rusko-amerických vztahů na globální úrovni. Současné vedení Kyrgyzstánu, bez ohledu na jeho jasně definovanou prioritu v aktivitách zahraniční politiky jako jsou země EAEU, ŠOS a především Rusko, se také spoléhá na určité dividendy z přátelských vztahů se Spojenými státy. Otázkou je, nakolik se podaří Kyrgyzstánu ve své multivektorové zahraniční politice najít rovnováhu ve vztazích se Spojenými státy a Ruskem v kontextu jejich regionálních zájmů. Na tom, do značné míry, závisí bezprostřední vyhlídka na rozvoj Kyrgyzstánu (Motinov 2015).

5.4 Další aktéři v Střední Asii

Po pádu SSSR se oficiální představitelé a podnikatelé zemí Evropské unie, Japonska, sousedního Pákistánu a Indie poháněni především ekonomickými zájmy, ponořili do Střední Asie. Zájmy Dillí však nejsou omezeny na zdroje energie. Indie, která se stále více považuje za regionální velmoc, se přibližuje ke Střední Asii z geopolitické a strategické pozice. Indie nedávno rozšířila svou politickou a ekonomickou přítomnost v Afghánistánu a v Tádžikistánu má vojenskou základnu „Farkhor“. Je více zemí, jejichž pozornosti Střední Asie neunikla. I když se po jasném debutu na počátku 90. let vliv Turecka v Turkestánu⁵ příliš nezvýšil, aktivnější zahraniční politika Ankary činí Turecko významným hráčem nejen na Blízkém východě, ale také na Kavkaze a ve Střední Asii. Vliv Íránu v regionu je relativně slabší, ale Teherán si vybudoval úzké vztahy s Tádžikistánem, kde se mluví jazykem blízkým perštině a navázal dobré sousedské vztahy s Turkmenistánem. Role islámu v regionu roste všude, zjevně nahrazuje sovětský sekularismus, ale touha vydat se po íránské cestě není pozorována v ani jedné zemi regionu, včetně Tádžikistánu (Kuzmina 2007: 103–113).

---

⁵ Historická oblast Střední Asie, která je obývaná národy tureckého původu.

6. Závěr

Cílem bakalářské práce bylo zjistit, jaké je postavení Kyrgyzstánu v regionu Střední Asie, jaké má geopolitické priority v regionu a jak mu jeho vnitropolitický vývoj ovlivňuje zahraniční politiku. Důležitým referenčním bodem pro Kyrgyzstán je rok 1991, kdy stát získal vlastní nezávislost a Biškek byl schopen určit svou vlastní vývojovou cestu a rozvíjet svou státnost.

V 90. letech minulého století Askar Akajev, první prezident Kyrgyzstánu, vedl zemi na cestě k demokratizaci a integraci do západního světa - zahájil politické, ekonomické a sociální reformy a uzavřel dvoustrannou dohodu se Spojenými státy o spolupráci, díky které začala do Kyrgyzstánu proudit mezinárodní pomoc. V prvních deseti letech nezávislosti Kyrgyzstán dosáhl toho, v co doufali příznivci západní demokracie, tedy nejlepších výsledků reforem ze zemí Střední Asie. Zejména v roce 1998, kdy se Kyrgyzstán připojil ke Světové obchodní organizaci - dlouho před Ruskem a jeho sousedy v regionu. Ale k úzkosti mnoha zainteresovaných stran na Západě začal být Akajev od roku 2000 více nepřátelský k myšlenkám na politický pluralismus. Po teroristických útocích z 11. září 2001 otevřely Spojené státy nedaleko Biškeku leteckou základnu Manas, která se stala nejdůležitějším tranzitním bodem sil NATO, které byly nasazeny v Afghánistánu. Pro příštích deset let byl Manas určujícím bodem ve vztazích mezi Spojenými státy a Kyrgyzstánem. Kvůli vysoké korupci a zhoršení ekonomického stavu státu nastala v zemi „Tulipánová“ revoluce, která vyústila ve svržení prezidenta. Nový prezident Kurmanbek Bakijev se ukázal být ještě více autoritářskou postavou. Bakijev také povzbudil etnický kyrgyzský národnostní nacionalismus v jeho rodném Ferganském údolí, mnohonárodnostní oblasti v jižním Kyrgyzstánu, který tuto oblast destabilizoval. To vedlo k druhé barevné revoluci. Nikdy v celé postsovětské době nebyla situace v Kyrgyzstánu natolik nestabilní. Almazbek Atambajev se stal příštím prezidentem Kyrgyzstánu a jeho prezidentské období je považováno za nejstabilnější od nezávislosti státu. Během jeho předsednictví se Kyrgyzstán stále více přibližoval Rusku a odkloňoval od Západu. V roce 2014 byla uzavřena americká základna Manas.

Nejživějším důkazem posílení vazeb s Ruskem je vstup Kyrgyzstánu v roce 2015 do Eurasijské hospodářské unie. Cílem EAEU je spíše ochrana ruské sféry vlivu a posílení integrace mezi bývalými sovětskými republikami.

Pokud jde o postavení Kyrgyzstánu v regionu Střední Asie, země má obecně slabou pozici. Jak jsem již uvedl, Kyrgyzstán je charakterizován vnitřní izolací dopravy, neboť neexistence stabilní dopravní infrastruktury neumožňuje dodávku zemědělských produktů na mezinárodní trhy dříve, než se zkazí. Z tohoto důvodu jsou hlavními obchodními partnery Kyrgyzstánu jeho sousedé – Kazachstán, Rusko a Uzbekistán. V posledních několika letech došlo k výraznému oteplování vztahů mezi Kyrgyzstánem a Uzbekistánem. Poprvé za mnoho let se uskutečnily návštěvy prezidentů a dalších vysoce postavených vládních činitelů, bylo zaznamenáno zlepšení v pohraničních oblastech a oživily se hospodářské vztahy. Oficiální rétorika obou zemí se stala přátelskou, což bylo v Kyrgyzstánu vnímáno velmi pozitivně, zejména na jihu země, kde žije mnoho Uzbeků. Taškent se zajímá o dobré vztahy s Kyrgyzstánem, aby zajistil, že Čína postaví dopravní koridor do Uzbekistánu. Z tohoto důvodu řeší mnoho otázek s Kyrgyzstánem a snaží se s ním sblížit. Zajištění dopravního koridoru a zlepšení vztahů s Biškekem povede k posílení vlivu a vedení Uzbekistánu v regionu. Astana není spokojená s oteplováním vztahů mezi Kyrgyzstánem a Uzbekistánem, protože vede k oslabení vedoucích pozic Kazachstánu v regionu. Zlepšení vztahů Kyrgyzstánu s Uzbekistánem bylo zastíněno neočekávaným zhoršením vztahů s Kazachstánem, se kterým měl Kyrgyzstán vždy nej přátelštější vztahy, neboť mají oba státy nejbližší kulturu, historii a jazyk. Kritika minulého kyrgyzského prezidenta Atambajeva vůči kazašskému vedení způsobila politickou roztržku mezi zeměmi, která mj. znesnadňovala dopravcům a zemědělským výrobcům překračování vzájemné hranice. Novému prezidentovi Kyrgyzstánu Sooronbayovi Jeenbekovovi se naštěstí podařilo situaci zlepšit.

Zde lze konstatovat, že Kyrgyzstán stojí před volbou mezi ekonomicky rozvinutým Kazachstánem, nebo méně rozvinutým Uzbekistánem, který má ale obrovský potenciál. Je zde také třetí směr, kde by Biškek mohl balancovat mezi

oběma zeměmi a být mostem mezi Taškentem a Astanou. Na základě poskytnutých informací bylo rozhodnuto, že kyrgyzská veřejnost je ve středoasijském regionu nejdemokratičtější a v budoucnu by se Kyrgyzstán mohl stát pro ostatní státy regionu vzorem a iniciovat různá setkání a konference, na nichž by se diskutovalo o rozvoji, spolupráci nebo regionálních otázkách. Kyrgyzstán má zájem o prohloubení spolupráce se všemi sousedy v regionu, avšak v současném kontextu jsou vztahy s Uzbekistánem a Kazachstánem považovány za nejdůležitější.

Co se týče geopolitických priorit, Kyrgyzstán v současné době po dvaceti letech multivektorového kurzu začal mít jasnější obrys, který se projevuje nejen při volbě strategického partnera, ale také v postupném uvědomování si potřeby bránit své národní zájmy. Rusko je v poslední době určeno za hlavního strategického partnera Kyrgyzstánu. Pro Moskvu je obzvláště důležitá, ve spolupráci s republikou, vojenská sféra, vzhledem ke geografické blízkosti Kyrgyzstánu k jednomu z center nestability Eurasie – Afghánistánu. Geografické umístění Kyrgyzstánu z něj dělá nárazníkovou zónu, která má za následek zvýšený zájem o Kyrgyzstán mnoha externích aktérů. Zároveň však Biškek neopustil multilaterální spolupráci. Navzdory uvedenému cíli integrace do struktur euroasijských zemí, Kyrgyzstán neodmítá čínský projekt „Velké hedvábné stezky“, kvůli kterému s ČLR podepsal mnoha miliardové dohody v odvětví dopravy a energetiky: výstavba části plynovodu Turkmenistán – Čína, rekonstrukce tepelné elektrárny Biškek, výstavba alternativní severojižní silnice. Biškek také podporuje řadu čínských projektů, které jsou v přímém rozporu se zájmy jeho strategického partnera – Ruska, a to z hlediska účelnosti a účinnosti fungování euroasijské hospodářské unie. Nakonec, na základě uvedených informací, vzniká situace, kdy uvnitř středoasijského regionu se soupeří o vliv v Kyrgyzstánu mezi Kazachstánem a Uzbekistánem. Na globálnější úrovni je podobná konfrontace mezi Čínou a Ruskem.

7. Literatura a prameny

Akimbekov, Sultan (2012). *Spyashii gigant Centralnoi Azii*. *Asia.kz*. 29. 11. 2012. (<https://www.asiakz.com/spyashiy-gigant-ca>, 8.3.2019).

Aman, Bakyt (2014). *Kirgizija posle raspada SSR: shag vpered ili dva nazad*. *RIA*. 8. 7. 2014. (<https://ria.ru/20140708/1015129852.html>, 12.3.2019).

Avesta (2013). „*Kyrgyzstan – Tadjikistan: nezavisimost, doveritelnoe partnerství i vzaimodejstvije vo jmya procvetania narodov*“
(<http://avesta.tj/2013/08/30/kyrgyzstan-tadzhikistan-nezavisimost-doveritelnoe-partnerstvo-i-vzaimodejstvie-vo-imya-protsvetaniya-narodov-3/>, 15.04.2019).

Azattyk (2018). *HRW: Ekstremizge karshy kuresh kooptondurat*
(https://www.azattyk.org/a/kyrgyzstan_religion/29496241.html, 24.02.2019).

Berlek-nkp (2019). *Chto ozhidat ot novoj koncepcii vneshnei politiki Uzbekistana?* (<http://berlek-nkp.com/analitics/7295-chto-ozhidat-ot-novoy-koncepcii-vneshney-politiki-uzbekistana.html>, 11.3.2019).

Beshov, Aizatbek (2011). „*Aprelskaja revoliucija*“ v Kirgizii: god spustia. *BBC*. 6.4.2011.
(https://www.bbc.com/russian/international/2011/04/110406_kyrgyzstan_april_revolution_anno, 23.02.2019).

Bisenbajev, Asylbek (2011). *Ne vmeste: Rossjia I strany Centralnoi Azii* (Peterburg: Piter).

Borodin, Evgenii (2011). *Monografie. Vnutripolitichiskoe I socialno-ekonomicheskoe razvitie Kyrgystana* (Moskva: Vostok-Zapad).

Brovko, Natalya – Borisenko, Natalya (2016). *Kyrgyzskaya respublika v sisteme mezhdunarodnykh ekonomicheskych otnoshenii* (Bishkek: KRSU).

Brzezinski, Zbigniew (1997). *The Grand Chessboard. The Eurasian Balkans* (New York: Basic Books).

Bulak (2018). *Vmeste my – sila. Rech Sooronbaja Zheenbekova v Astane (foto)* (<https://bulak.kg/show/4033-vmeste-my---sila-rechy-sooronbaya-gheenbekova-v-astane-foto.html>, 20.4.2019).

CA-portal (2017). *Evropeiskaya model I podderzhka dlya integracii v Centralnoi Azii?* (<http://www.ca-portal.ru/article:34155>, 26.3.2019).

Camonitor (2016a). *Politika SSHA v Centralnoi Azii: pristalnyi vzgliad* (<https://camonitor.kz/24880-politika-ssha-v-centralnoy-azii-pristalnyy-vzglyad.html>, 12.3.2019).

Camonitor (2016b). *Vzgliad na Kazakhstan iz respublik Srednej Azii.* (<https://camonitor.kz/21397-vzglyad-na-kazahstan-iz-respublik-sredney-azii.html>, 8.3.2019).

Carnegie (2016). *25 let nezavisimisti Kyrgyzii: probuksovka* (<https://carnegie.ru/2016/08/24/ru-pub-64372>, 28.3.2019).

Chagry, Erhan (2013). *Novaja bolshaya igra v Srednej Azii. Inosmi.* 29. 5. 2013. (<https://inosmi.ru/sngbaltia/20130529/209462300.html>, 3.3.2019)

Cummings, Sally N. (2009). *Domestic and international perspectives on Kyrgyzstan's Tulip Revolution. Routledge, Taylor and Francis Group.* (New York: ThirdWorlds).

Cummings, Sally N. – Ryabkov, Maxim (2008). *Situating the Tulip Revolution. Central Asian Survey* 27 (3-4), s. 241-252.

Dubovaya, Maria (2017). *Chto proishodit s tovarooborotom mezhdou Kazakhstanom i Kyrgyzstanom, pokazali v cifrach. Informburo.* 19. 10. 2017 (<https://informburo.kz/novosti/chto-proishodit-s-tovarooborotom-mezhdu->

kazahstanom-i-kyrgyzstanom-pokazali-v-cifrah.html, 19.4.2019).

Dugin, Aleksandr (2004). *Projekt Evrazija. Evrazijskaya geopolitika* (Moskva: Eksmo).

Easttime (2014). *Rossija financovo pomozhet Kyrgyzstanu vstupit v tamozhennyj sojuz* (<http://easttime.ru/news/kyrgyzstan/rossiya-finansovo-pomozhet-kyrgyzstanu-vstupit-v-tamozhennyi-soyuz/7136>, 28.3.2019).

Fergana Agency (2019). *Glava MID Tadjikistana nazval tochku otcheta v uchudshenii otnoshenii s Iranom* (<http://fergana.agency/news/105122/>, 6.3.2019).

Faizulin, Rinat (2018). Ne perestanut li v Kirgizii govorit na russkom? *Ritmeurasia*. 25.3.2018 (<https://www.ritmeurasia.org/news--2018-03-25--ne-perestanut-li-v-kirgizii-govorit-na-russkom-35577>, 26.3.2019).

Fergana News (2017). *Integracya v Centralnoi Azii: Kulturno – civilizacionnyje osnovy* (<https://www.fergananews.com/articles/9455>, 19.3.2019).

Freedom House (2010). *Kyrgyzstan* (<http://freedomhouse.org/report/nations-transit/2010/kyrgyzstan>, 15. 04. 2019).

Gezitter (2018). *Shavkat Mirzijojev priedet v Kyrgyzstan* (https://m.gezitter.org/politic/72711_shavkat_mirzieev_priedet_v_kyrgyzstan/, 18.4.2019).

Grigorenka, Viktoria (2018). *Na juge Kyrgyzstana deistvujut perevalochnie tochki afganskogo narkotrafika*. 22.11.2018 (https://www.vb.kg/doc/375019_na_uge_kyrgyzstana_deystvyut_perevalochnye_tochki_afganskogo_narkotrafika.html, 6. 3. 2019).

Grishin, Aleksandr (2010). Russkije begut iz Kirgizii. *KP*. 21. 6. 2010. (<https://www.kp.ru/daily/24509.5/660911/>, 26.3.2019).

Horák, Slavomír (2005). *Střední Asie mezi Východem a Západem* (Praha:

Karolinum).

Horák, Slavomír (2008). *Rusko a Střední Asie po rozpadu SSSR* (Praha: Karolinum).

Horák, Slavomír (2010). Předposlední fáze zhroucení Kyrgyzstánu? *Mezinárodní politika* 34 (8), s. 41 – 43.

Iran.ru (2015). *Iran i Centralnaja Azia* (https://www.iran.ru/news/analytics/97576/Iran_i_Centralnaya_Aziya, 6.3.2019).

IZ (2019). *Rossija I Kirgizja podpisali 16 soglashenii* (<https://iz.ru/861506/2019-03-28/rossiia-i-kirgiziia-podpisali-16-soglashenii>, 7.4.2019).

Kangeldi, Ilyas (2018). Pyat let posle densonacii soglashenia po aviabaze SSHA: posleslovie ili kak izmenilsya geopoliticheskii kontekst. *Knews*. 25. 6. 2018 (<https://knews.kg/2018/06/25/pyat-let-posle-vyvoda-aviabazy-ssha-iz-kyrgyzstana-posleslovie-ili-kak-izmenilsya-geopoliticheskij-kontekst/>, 22.02.2019).

Karimov, Daniyar (2018). O chyom dogovorilis prezidenty. *RG*. 10. 1. 2018. (<https://rg.ru/2018/01/10/vlasti-kirgizii-i-kazahstana-uvelichat-obemy-torgovli-mezhdu-stranami.html>, 21.4.2019).

Kazancev, Andrej (2008). „*Bolshaya igra*“ s neizvestnymi pravilami: *Mirovaja politika i Centralnaja Azja* (Moskva: Nasledie Evrazii).

Knews (2017). *Kakovy glavnie dostizhenia prezidenta KR za gody pravlenia* (<https://knews.kg/2017/09/17/atambaevu-61-kakovy-glavnye-dostizheniya-prezidenta-kr-za-gody-pravleniya/>, 18.3.2019).

Kolbajev, Bolot (2017). Kyrgyzsta-Kazakhstan: bez „evrazjiskogo“ vmeshatelstva. *Azattyk*. 29.11.2017. (<https://rus.azattyk.org/a/28886124.html>, 12.3.2019).

- Kommersant (2019). *Kirgizja ne svernula s kursa na Rossiju* (<https://www.kommersant.ru/doc/3925427>, 5.4.2019).
- Kosolapova, Elena (2015). Problema granic ugrozhaet Centralnoi Azii. *Trend*. 6. 8. 2015 (<https://www.trend.az/casia/tajikistan/2422651.html>, 5.3.2019).
- Kurenev, Gleb (2019). Batkenske sobitiya – opyt dlya zashity strany. *Kabar*. 27.2.2019 (<http://kabar.kg/news/batkenske-sobytiia-opyt-dlia-zashchity-strany/>, 15.3.2019).
- Kunaev, Dinmuhamed (1994). *Ot Stalina do Gorbachyova* (Almaty: Sanat).
- Kuzmina, Elena (2007). *Geopolitika Srednej Azii* (Moskva: Nauka).
- Lenta (2015). „Vse boyatsya povtoreniya tech sobytii” (<https://lenta.ru/articles/2015/06/11/osh/>, 17.4.2019).
- Manukov, Sergei (2019). Novyj Shelkovyj put: Put odin, a problém mnogo. *Eadaily*. 9. 1. 2019 (<https://eadaily.com/ru/news/2019/01/09/novyy-shelkovyy-put-put-odin-a-problem-mnogo>, 18.3.2019).
- Mikhalev, Anton (2012). *Novaja bolshaja igra v Srednej Azii: factor Mongolii* (Moskva: Politbook).
- Motinov, Dmitrii (2015). Kyrgyzstan I SSHA dogovorilis o novoi programme otnoshenii. *Kloop*. 2. 11. 2015 (<https://kloop.kg/blog/2015/11/02/kyrgyzstan-i-ssha-dogovorilis-o-novoj-programme-otnoshenij/>, 4.4.2019).
- Muradyan, Igor (2016). Namerenie Turcii v Centralnoi Azii. *Lragir*. 25. 1. 2016 (<https://www.lragir.am/ru/2016/01/25/46523/>, 5.3.2019).
- Musabajeva, Anar (2018). Centralnoaziatskaya integracia togda i seichas: vzgliad iz Kyrgyzstana. *Caa-network*. 15. 2. 2018. (<https://caa-network.org/archives/12391>, 14.3.2019).

Najibullah, Farangis (2017). Sooronbai Jeenbekov, Longtime Atambaev Ally With A Southern Touch, Poised For Kyrgyz Presidency. *RFERL*. 16. 10. 2017 (<https://www.rferl.org/a/kyrgyzstan-profile-jeenbekov-next-president/28798418.html>, 19.3.2019).

Nesvetov, Dmitrij (2016). *Konchina SSSR, Chto eto bylo?* (Moskva: AST).

News–Front (2018). *Russkij jazyk v postsovetskoj Centralnoj Azii* (<https://news-front.info/2018/08/28/russkij-yazyk-v-postsovetskoj-tsentralnoj-azii-zhizn-poinertsii/>, 25.3.2019).

NISI (2017). *V Bishkeke proshla pervaya Mezhdunarodnaya konferencia po voprosam islama* (<http://www.nisi.kg/137-novosti-nisi-na-glavnuyu-2/411-v-bishkeke-proshla-pervaya-mezhdunarodnaya-konferentsiya-po-voprosam-islama.html>, 14.3.2019).

Omarov, Nur (2005). *Vneshnijaa politika Kyrgyzskoi Respubliki v epochu „strategicheskoi neopredelennosti“* (Bishkek: Ilim).

Osuli, Kasem (2014). Celi i interesy Rossij v Centralnoi Azii: nastojashee i budushee. *Inosmi*. 5. 3. 2014. (https://inosmi.ru/middle_asia/20140305/218193884.html, 27.02.2019).

Ozodlik (2017). *Shavkata Mirzijaeva v moskovskom aeroportu vstretili, narushiv diplomaticheskii protocol (video)* (<https://rus.ozodlik.org/a/28412332.html>, 11.3.2019).

Pahonin, Alexei (2018). Centralnaja Azia snova v fokuse SSHA. *Fondsk*. 14. 2. 2018. (<https://www.fondsk.ru/news/2018/02/14/centralnaya-azia-snova-v-fokuse-interesov-usa-45599.html>, 24.3.2019).

Podrobno (2017). *Shavkat Mirzijojev pribyl v Kyrgyzstan s gosudarstvennym vizitom* (<https://podrobno.uz/cat/politic/shavkat-mirziyeev-pribyl-v-kyrgyzstan-s-gosudarstvennym-vizitom-foto/>, 15.3.2019).

Pogrebnyak, Evgenii (2017). Novaya voennaya baza Rossij v Kyrgyzstane: za i protiv. *Eurasia.expert*. 19. 10. 2017 (<http://eurasia.expert/novaya-voennaya-baza-rossii-v-kyrgyzstane-za-i-protiv/>, 25.2.2019).

Politinform (2018). *Pochemu Srednej Azii pora uchit kitajskiy jazyk* (<http://politinform.su/analitika/90160-pochemu-sredney-azii-pora-uchit-kitajskiy-yazyk.html>, 16.3.2019).

Popov, Dmitrij (2016). *Centralnaja Azia vo vneshnej politike SSHA 1991 – 2016* (Moskva: RISI).

Primbetov, Serik (2000). *Centralnaja Azja: realii i perspektivy ekonomicheskoi integracii*. (Moskva: NIK).

Rashid, Ahmed (2002). *Taliban: Islam, Oil and the New Great Game in Central Asia* (London: I.B. Tauris).

Rasov, Sergei (2010). Uvyadshaya „revolucia tulpanov“. *Politcom*. 25.3 2010 (<http://politcom.ru/9832.html>, 27.2.2019).

Region (2018). *Kyrgyzstan i Tadjikistan – novji etap sotrudnichestva?* (http://www.region.kg/index.php?option=com_content&view=article&id=2631:2018-02-03-06-07-49&catid=4:politika&Itemid=5, 18.4.2019).

Regnum (2011). *Analyz prichin „Oshskoi rezni“ – „Pravlenie Bakieva“*. – *doklad Nila Melvina* (<https://regnum.ru/news/1413650.html>, 17.3.2019).

Repin (2012). *Russkije vTurkmenii: ludi vtorogo sorta* (<http://repin.info/nacionalnyy-otvet/russkie-v-turkmenii-lyudi-vtorogo-sorta>, 9.3.2019).

Rosbalt (2010). *Expert: Besporyadki v Kirgizii – eto otvet na avtoritarizm* (<http://m.rosbalt.ru/main/2010/04/07/726477.html>, 14.3.2019).

Rotar, Igor (2018). *Vojny raypavshejsya imperii. Ot Gorbachyova do Putina*

(Moskva: Eksmo).

Slovo (2013). *Kyrgyzstan – Tadjikistan: Novyi etap otnoshenii*

(<http://slovo.kg/?p=22758>, 17.4.2019).

Sejidov, Ahmed (2017). „Navyazannaya“ reznija. *Lenta*. 27. 6. 2017

(https://lenta.ru/articles/2017/06/27/civil_war/, 11.3.2019).

Sergeev, Aleksandr (1981). *Peterburgskij posol* (Almaty: Zhasushy).

Slobodyan, Elena (2013). Istoria sozdania Sodruzhestva Nezavisimych

Gosudarstv. Infografika. *AIF*. 21. 12. 2013.

(<http://www.aif.ru/infographic/1070531>, 16.3.2019).

Shustov, Aleksandr (2016a). Ruskij mir Srednej Azii szhimaetsya. *NG*. 1. 2.

2016. (http://www.ng.ru/dipkurer/2016-02-01/11_asia.html,

25.2.2019). Solozobov, Jurii –

Shustov, Aleksandr (2016b). SSHA rashiryaet vojennuju pomosh Srednej Azii.

NG. 11. 4. 2016 (http://www.ng.ru/courier/2016-04-11/11_asia.html, 3.4.2019).

Solozobov, Jurii – Shibusov, Marat (2016). Konflikty I riski v Srednej Azii:

novyi vzgliad. *Regnum*. 17. 5. 2016 (<https://regnum.ru/news/2132817.html>,

1.3.2019).

Stanradar (2014). *Faktor Akajeva v sovremennoi politike Kyrgyzstana*

(<http://www.stanradar.com/news/full/13686-faktor-akaeva-v-sovremennoj-politike-kyrgyzstana.html>, 15.3.2019).

Stanradar (2018). *Stanet li Uzbekistan liderom v Centralnoi Azii?*

(<http://www.stanradar.com/news/full/27986-stanet-li-uzbekistan-liderom-v-tsentralnoj-azii.html>, 8.3.2019).

Stanradar (2016). *Religiozny extremism v Kyrgyzstane: prichiny pojavlenija, pojavlenija I veroyatnye scenario razvitiya*

(<http://www.stanradar.com/news/full/23017-religioznyj-ekstremizm-v-kyrgyzstane-prichiny-pojavlenija-projavlenija-i-verojatnye-stsenarii-razvitija.html>, 26.3.2019).

Stanradar (2019). *Kyrgyzstan i Uzbekistan ishut vychod iz tupika – s pomoshju Kitaya* (<http://www.stanradar.com/news/full/32886-kyrgyzstan-i-uzbekistan-ischut-vyhod-iz-tupika-s-pomoschju-kitaja.html>, 19.4.2019).

Svom (2018). *Kyrgyzsko – uzbeckie protivorechija kak faktor politicheskogo razvitiya Kyrgyzstana* (<http://svom.info/entry/805-kyrgyzsko-uzbekske-protivorechiya-kak-faktor-poli/>, 20.4.2019).

Tageev, Boris (1998). *Russkije nad Indijej* (Moskva: Voenizdat).

TASS (2018). *Predsedatelstvo v Shanchajskoj organizacii sotrudnichestva pereshlo k Kyrgyzii* (<https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/5280630>, 15.3.2019).

Trenin, Dmitrij (2010). „Vremya Juga“: Centralnaya Azija. *Carnegie*. 10. 3. 2010. (<https://carnegie.ru/2010/03/10/ru-pub-40345>, 25.3.2019).

Trenin, Dmitrij (2012). *Post-Imperium: evrazijskaya istorija* (Moskva: Rosspen).

VB (2013). *Roza Otubajeva: Ja slishkom trezvaja, chtoby imet kumirov* (https://www.vb.kg/doc/234318_roza_otynbaeva:_ia_sliskom_trezvaia_chtoby_imet_kymirov.html, 18.3.2019).

VZ (2019). *Zachem Rossiji eshe odna voennaya baza v Kyrgyzii* (<https://vz.ru/politics/2019/2/4/962561.html>, 26.2.2019).

Zhirokhov, Mikchail (2012). *Semena raspada: vojny I konflikty na territorii byvshego SSSR* (Peterburg: BHV-Peterburg).

8. Resumé

In this paper I aim at exploring the current political position of Kyrgyzstan in the discourse of Central Asia. The main goal of this research is to study the geopolitical priorities of Kyrgyzstan and its relationships with the rest of the Central Asian countries in particular. The time frame to be examined is from the beginning of 1991 (the year of independence) until March 2019.

In the first part of this paper I observe the region of Central Asia as a whole and comment on its historical and developmental affairs. It seems crucial to state that after the collapse of the Soviet Union, five independent states were formed on its former territory, what might consequently lead to further complications in the present analysis. From the last decade of the 20th century up to the present day, the region has been struggling for influence between Russia, China and the United States. This is primarily due to the geographical location of the region and the large reserves of natural resources in Kazakhstan and Turkmenistan. In the second part of this paper, I attempt to describe the influence of internal political processes on the foreign policy of Kyrgyzstan. Kyrgyzstan differs from the majority of other post-Soviet states in regard to the ruling power that has been changed more than three times. In addition this part is dedicated to the discussion of certain problems, which occur primarily in Central Asia and therefore affect interstate relations. The third part of the work is devoted to reveal some peculiarities concerning the international relationships of Kyrgyzstan with the countries of Central Asia. In the framework of the final chapter, I specifically concentrate on the fact that during the first decade of its independence, Kyrgyzstan was slightly shifting towards West, but after several changes in the political power hierarchy, rapprochement with Russia and China to extent became a major political direction and therefore certain tendency of the so-called “East - collaboration” could be observed. At the moment, Bishkek is capable of using its geographic location to act as a so-called transit corridor or a trade route between China and Central Asia. Even though this country has many times proved its ability to act independent, still the very fate of Kyrgyzstan and its

position in the continuously developng world is pretty dependent on its surroundings and therefore the course of their common development should be observed in the context of overall discourse, and only exceptionally case as a separate unit of todays Central Asia politic picture.